

Private avtaler om barnebidrag

RTV-rapport nr. 7/2005

**Utredningsavdelingen, Rikstrygdeverket
September 2005**

Forord

I denne rapporten presenteres resultatene fra en spørreundersøkelse som ble gjennomført våren 2005. Undersøkelsen er gjort av Utredningsavdelingen i Rikstrygdeverket og er finansiert ved FoU-midler fra Barne- og familiedepartementet.

Formålet med undersøkelsen var å fremskaffe mer kunnskaper om hvorfor noen bidragsparter inngår privat avtale, mens andre ber om offentlig fastsetting.

En referansegruppe bestående av Gerd Vollset fra Barne- og familiedepartementet, Anne Skevik fra NOVA, samt Randi Grete Amundsen, Rigmor Bryghaug, Anita Mølmesdal Sivertsen og Arne Kolstad fra Rikstrygdeverket har hatt to møter i prosjektperioden. Prosjektleder og forfatter av rapporten har vært førstekonsulent Ivar Areklett, som også har utarbeidet spørreskjema, tilrettelagt data og utført analysene. Rådgiver Arne Kolstad har bidratt ved utarbeiding av spørreskjema og gjennomføring av analysene.

Rikstrygdeverket
September 2005

Nanna Stender
trygdedirektør

Hilde Olsen
avdelingsdirektør

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	7
1 Innledning	9
1.1 Tema og bakgrunn	9
1.2 Problemstilling	11
1.3 En oversikt over den videre fremstillingen	11
2 Metode	13
2.1 Utvalget	13
2.2 Spørreskjema	13
2.3 Svarprosenten	14
2.4 Skjevt frafall?	15
2.4.1 Observerbare variable	15
2.4.2 Uobserverbare variable	17
2.5 Konsekvenser av lav svarprosent	18
2.6 Analysemetodikk	19
3 Begrunnelser for å inngå avtale	21
3.1 Innledning	21
3.2 Dimensjoner i forklaringene	21
3.3 Andre grunner	24
4 Begrunnelser for å be om offentlig fastsettelse	29
4.1 Innledning	29
4.2 Dimensjoner i forklaringene	29
4.3 Andre grunner	33
5 Kjennskap til regelverket om gebyr og bruk av bidragskalkulatoren	35
5.1 Innledning	35
5.2 Resultater fra spørsmålene om regelkjennskap	35
5.2.1 Hva finner vi om kjennskap til reglene om gebyr?	35
5.2.2 Læringseffekt?	40
5.3 Bidragskalkulatoren	41
6 Oppsummering og konklusjon	43
6.1 Hovedfunn	43
6.1.1 Ulike begrunnelser for valget mellom privat avtale og offentlig fastsetting	43
6.1.2 Kjennskap til regelverket omkring gebyr	44
6.2 Hva sier dette oss?	45
6.2.1 Informasjonsbehov	45
6.2.2 Potensiale for å inngå flere avtaler	45
6.3 Hvilke svar har vi på problemstillingen?	46
Referanser	47

Vedlegg

- A) Informasjonsbrev
- B) Spørreskjema – for de med privat avtale
- C) Spørreskjema – for de med offentlig fastsattelse
- D) Påminnelsesbrev
- E) Mer om trekking av utvalg
- F) Hvorfor ble svarprosenten så lav?
- G) Noen valg ved kodinger

Sammendrag

Alle foreldre som ikke bor fast sammen med sitt barn har plikt til å betale barnebidrag. Foreldrene kan inngå avtale om bidraget eller de kan be trygdekontoret fastsette det. To regelendringer de senere årene har hatt som intensjon å få flere til å inngå private avtaler. Fra 1. juni 2002 ble det innført gebyr på offentlig fastsetting eller endring av barnebidrag, og i de nye bidragsreglene som ble innført 1. oktober 2003 fikk partene full avtalefrihet vedrørende bidraget.

På oppdrag fra Barne- og familiedepartementet gjennomførte vi våren 2005 en postal spørreskjemaundersøkelse blant et utvalg av bidragsparter. Formålet var å få mer kunnskaper om hva som gjør at noen inngår privat avtale om barnebidrag, mens andre ber om offentlig fastsetting.

Av et utvalg på 4 024 respondenter fikk vi svar fra 1 243, noe som innebærer en svarprosent på 30,9. Frafallet var skjevt på en rekke bakgrunnsvariable, der enkelte grupper hadde en svarprosent like over 20. Dette har gjort at vi ikke har kunnet gi så mange svar på problemstillingen som vi skulle ønske.

Men likevel har vi noen interessante funn:

Ulike begrunnelser for valget mellom privat avtale og offentlig fastsetting

Ved hjelp av en faktoranalyse identifiserte vi tre dimensjoner i begrunnelser partene oppgir for å inngå privat avtale:

- Noen anser bidraget for å være et privat anliggende.
- Noen inngår privat avtale fordi de har et ønske om at bidraget skal være høyere eller lavere enn hva bidraget vil bli med offentlige regler.
- Noen inngår privat avtale for å unngå eller dempe en konflikt med den andre parten.

Videre identifiserte vi tre dimensjoner som forklarer hvorfor parter velger offentlig fastsetting:

- Noen ber om offentlig fastsetting for å unngå eller dempe en konflikt med den andre parten.
- Noen ber om offentlig fastsetting fordi de synes regelverket er for vanskelig.
- Noen har et ønske om at en tredjepart skal fastsette bidraget.

Ulike bidragsparter står i ulike livssituasjoner. Det er store variasjoner med hensyn til økonomiske ressurser og kunnskapsnivå, og det er store variasjoner i hvordan relasjonen til den andre parten er. Dette gir ulike beveggrunner for handling. Men de som oppgav en type begrunnelse oppgav i liten grad begrunnelser som er knyttet til de andre dimensjonene. Noen personer hadde altså én type begrunnelse, mens andre hadde en helt annen.

Begrunnelsene for å inngå privat avtale eller be om offentlig fastsetting ble testet gjennom et sett med faste alternativer. Et slik sett av påstander kan aldri bli uttømmende. Vi hadde også åpne spørsmål som viste et stort mangfold av mulige årsaker til at private avtaler blir inngått eller ikke. Med unntak av at det åpenbart er mange som inngår avtale for å slippe gebyret har vi ikke grunnlag for å si noe om styrken på eller sammenhengen mellom de begrunnelsene vi ikke hadde med på skjemaet.

Kjennskap til regelverket omkring gebyr

Resultatene viser at det knytter seg misforståelser til regelverket for hvordan bidraget kan fastsettes/innkreves og når det påfaller gebyr. Misforståelsene er knyttet til flere ulike bestemmelser, og hver av dem angår store andeler av bidragspartene.

- Hver gang trygdekontoret fastsetter eller endrer et bidrag må hver av partene som hovedregel betale et gebyr. Denne **gebyrordningen** er overraskende lite kjent.
- Muligheten til å inngå **privat avtale med offentlig innkreving** er lite kjent. For mange fremstår bidragsfastsettelsen som et valg mellom privat avtale med privat betaling og offentlig fastsettelse med offentlig innkreving. Mellomløsningen, som både innebærer gebyrfri fastsettelse, effektiv innkreving og mulighet for bidragsforskudd, er lite kjent.
- Det er lite kjent at partene har **full avtalefrihet**. Mange er av den oppfatning at det ikke er mulig å inngå privat avtale når bidragsmottakeren har bidragsforskudd. Dessuten er det mange som ikke kjenner til at partene er uten begrensninger med hensyn til hvilket beløp de kan gjøre avtale om.¹
- Et bidrag løper til barnet fyller 18 år om ikke en av partene tar initiativ til å få det endret. At **endringer av bidraget når barnet blir eldre** kun blir gjort etter søknad fra foreldrene var lite kjent.

Disse resultatene viser oss at det er et stort informasjonsbehov. Samtidig forteller resultatene oss at dersom kunnskapsnivået økes er det gode muligheter for at målsettingen om at flere skal inngå private avtaler kan oppnås i enda større grad enn utviklingen de siste årene har vist.

¹ I tilfeller der partene avtaler et bidrag som er lavere enn det bidragsmottakeren mottar i bidragsforskudd er regelen at trygdekontoret skal vurdere om det er grunnlag for å endre bidraget. Denne endringen er gebyrfri og begrenser seg oppad til det beløpet som bidragsmottakeren mottar i bidragsforskudd.

1 Innledning

1.1 Tema og bakgrunn

Regjeringen har uttalt (Ot. prp. nr. 43 (2000/2001)) at barnebidrag i utgangspunktet er et privat anliggende som kan avtales og betales uten at det offentlige blir involvert. Denne uttalelsen ble fulgt opp av to endringer som hadde som intensjon å øke andelen av private avtaler. For det første ble det fra 1. juni 2002 innført gebyr på offentlig fastsetting eller endring av barnebidrag. Gebyret tilsvarer ett rettsgebyr, for tiden 845 kroner, og påfaller hver av partene. For det andre fikk partene i de nye bidragsreglene som ble innført 1. oktober 2003 i prinsippet full avtalefrihet, bestemmelsen om nedre grense for avtalte bidrag ble fjernet.²

Barne- og familiedepartementet har bedt Rikstrygdeverket undersøke erfaringer og motiver som påvirker valget mellom privat avtale og offentlig fastsettelse av barnebidrag. Denne rapporten formidler resultatene fra undersøkelsen.

Hvordan bidraget blir fastsatt og innkrevd

Alle foreldre som ikke bor fast sammen med sitt barn har plikt til å betale barnebidrag. Foreldrene kan inngå avtale om bidraget og det er ingen begrensninger i avtalefriheten når det gjelder bidragets størrelse. Som hjelp for å inngå en privat avtale har trygdeetaten laget en bidragskalkulator som partene kan bruke som hjelpemiddel for å beregne hva bidraget skal være etter offentlige regler.

Dersom foreldrene ikke blir enige, kan hver av dem søke om å få bidraget fastsatt av trygdekontoret. Når trygdekontoret fastsetter eller endrer et bidrag må hver av partene betale et gebyr. I en offentlig fastsetting blir bidraget fastsatt med utgangspunkt i hva det koster å forsørge barnet (underholdskostnaden). Denne underholdskostnaden øker med barnets alder, og den er inndelt i tre aldersklasser (0-5 år, 6-10 år, 11 år og eldre).³ Underholdskostnaden blir delt mellom foreldrene på bakgrunn av hvor store inntekter de har.⁴ Det blir så vurdert om den bidragspliktige har evne til å betale sin andel av underholdskostnaden.⁵ Dersom den bidragspliktige har samvær med barnet reduseres bidraget med et samværsfradrag.⁶

² Reservasjonen ”i prinsippet full avtalefrihet” refererer til saker der 1) bidragsmottakeren har bidragsforskudd, 2) partene avtaler et lavere bidrag enn bidragsforskuddet og 3) den bidragspliktige etter offentlige regler vil bli pålagt et bidrag som er høyere enn det som er avtalt. Her vil trygdekontoret etter at avtalen er mottatt gebyrfritt endre bidraget (maksimalt) opp til det beløpet som bidragsmottakeren mottar i bidragsforskudd. I resten av rapporten vil vi likevel referere til avtalefriheten som ”Full avtalefrihet”.

³ Underholdskostnaden består av boutgifter, forbruksutgifter og eventuelle tilsynsutgifter og det tas hensyn til barnetrygden. Forbruksutgiftsdelen øker med barnets alder, mens tilsynsutgiftene kan gå ned.

⁴ Eventuell utvidet barnetrygd, ekstra småbarnstillegg, kontantstøtte for bidragsbarnet og fordelene av skatteklasser 2 blir regnet med i bidragsmottakerens beregningsgrunnlag. Dersom en part har lavere inntekt enn inntektsevnen tilsier eller at en holder tilbake informasjon om inntektsforhold, skal inntekten fastsettes etter skjønn.

⁵ Bidraget skal ikke settes høyere enn at den bidragspliktige har midler til skatt, boutgifter, eget underhold og underhold av egne barn i egen husstand.

⁶ Dette er hovedtrekkene i en offentlig fastsetting. Enkelte andre faktorer kan også påvirke bidraget, som f.eks. at en av partene mottar en ytelse med barnetillegg, at barnet har egen inntekt, at den bidragspliktige har svært høy inntekt eller at partene har avtalt delt bosted for barnet.

Uavhengig av hvordan bidraget blir fastsatt står foreldrene samtidig overfor et valg mellom om de ønsker å betale bidraget direkte mellom hverandre eller om de ønsker at betalingen skal gå gjennom trygdeetaten. Dette gir fire mulige utfall:

Figur 1.1: Alternativer for fastsettelse og innkreving av barnebidrag

		Innkreving	
		Privat betaling	Offentlig innkreving
Fastsettelse	Privat avtale	1) Privat betaling av et privat avtalt bidrag	2) Offentlig innkreving av et privat avtalt bidrag
	Offentlig fastsetting	3) Privat betaling av et offentlig fastsatt bidrag	4) Offentlig innkreving av et offentlig fastsatt bidrag

Hvordan fordeler bidragspartene seg mellom disse fire alternativene?

Av de som har innkreving gjennom trygdeetaten (alternativ 2 og 4 i figur 1.1) er det 13 prosent som har privat avtale, mens 87 prosent har offentlig fastsetting. Andelen med privat betaling finnes det ikke statistikk over. Enkelte andre informasjonskilder kan imidlertid til en viss grad belyse spørsmålet.

Før regelverksendringene var det vanlig å anta at rundt 10 prosent av alle bidragsrelasjoner står utenfor offentlig innkreving (Skevik og Hyggen 2002). Da de nye reglene ble innført valgte mange parter å inngå privat avtale med privat betaling. Antallet bidrags saker med offentlig innkreving har fortsatt å synke også etter 1. oktober 2003. Tabellen under viser utviklingen i antall barn i bidrags saker med offentlig innkreving og utviklingen i antall barn med barnetrygd.

Tabell 1.1: Antall barn med positivt bidragsforskudd/bidrag og barnetrygd⁷

	Antall barn med positivt bidrag/forskudd ⁸	Antall barn med barnetrygd	Antall barn med utvidet barnetrygd
Januar 2002	188 000	1 055 000	159 000
Januar 2003	188 000	1 063 000	162 000
Januar 2004	162 000	1 071 000	163 000
Januar 2005 ⁹	158 000	1 077 000	166 000

⁷ Tallene gjelder de som er i RTVs bidragsregister – altså de som har offentlig innkreving.

⁸ Det beste ville ha vært å sammenligne alle barn med løpende bidrag (også de som løper med 0 kroner) som står med offentlig innkreving. Men da vi ikke har gode tall for dette (bl.a. vil en slik sammenligning være mer sårbar for ulik registreringspraksis av 0-bidrag før og etter innføring av beregningsmodul i BOST (saksbehandlingsverktøyet)) anser vi det minst like bra å ta utgangspunkt i statistikken over antall barn med positivt bidrag/forskudd.

⁹ Da utviklingen for utvidet barnetrygd har små sesongvariasjoner på grunn av egenerklæringsrutinen er det mest hensiktsmessig å sammenligne januar med januar. Men vi merker oss at utviklingen for bidrag viser en fortsatt nedgang. I august 2005 var det 155 000 barn som har positivt bidrag/forskudd.

Antall barn i bidragsregisteret med bidrag og/eller forskudd større enn 0 er redusert med 16 prosent fra januar 2002 til januar 2005. Andelen som har gått over fra offentlig innkreving til privat betaling av bidrag er noe mindre enn dette, da det etter det nye regelverket er flere som betaler 0 i bidrag og færre som har rett til bidragsforskudd. Men i og med at disse tallene gjelder antall barn som enten har positivt bidrag eller bidragsforskudd vil ikke forskjellen i nedgang være så veldig stor.¹⁰ I samme periode har antallet barn som det gis barnetrygd for økt med 2,1 prosent, mens tilsvarende økning for utvidet barnetrygd er på 4,4 prosent.¹¹

Selv om dette ikke gir grunnlag for å anslå konkret andel bidragsrelasjoner som står utenfor offentlig innkreving, følger det av dette at andelen har økt betydelig.¹² I og med at de aller fleste som har privat betaling også har privat avtale, følger det at andelen med privat avtale har økt betraktelig de siste årene.

Vi kan også si at blant de som har privat avtale er det et stort flertall som har privat betaling (det er altså langt flere som har alternativ 1 enn som har alternativ 2 i figur 1.1).

1.2 Problemstilling

Denne rapporten skal søke å gi svar på følgende spørsmål:

Hva forklarer at noen inngår privat avtale, mens andre søker om offentlig fastsetting?

For å besvare disse denne problemstillingen sendte vi ut et spørreskjema til et utvalg personer som er parter i bidragsparter.

1.3 En oversikt over den videre fremstillingen

I neste kapittel vil vi redegjøre for de metodiske aspektene ved undersøkelsen: hvem som tilhører populasjonen, hvordan utvalget ble trukket, hvor mange som svarte og hvem som svarte. Dette har fått en mer sentral plass enn hva som er vanlig i denne typen rapporter da frafallet er av stor betydning for resultatene.

I kapittel 3 og 4 vil vi se på hvilke begrunnelser respondentene oppgir for hvorfor de henholdsvis har enten en privat avtale eller offentlig fastsatt bidrag. Kapittel 5 handler om respondentenes kjennskap til enkelte regler som har betydning for valget mellom privat avtale eller offentlig fastsettelse. Vi vil også se på bruken av bidragskalkulatoren.

I kapittel 6 vil vi oppsummere hvilke svar vi har fått på problemstillingen.

¹⁰ I tillegg til de som har gått over til privat betaling kommer de tilfellene der bidragsmottakeren ikke har bidragsforskudd (hovedsakelig på grunn av høy inntekt) samtidig som enten den bidragspliktige ikke skal betale bidrag (på grunn av lav inntekt/mye samvær) eller det ikke er noen kjent far.

¹¹ Enslige forsørgere kan motta utvidet barnetrygd – det vil si at man får barnetrygd for ett barn mer enn man forsørger.

¹² Dette blir uansett regnestykker med mye usikkerhet, men hvis vi f.eks. antar at det i januar 2002 var 90 prosent som hadde offentlig innkreving, at antallet som har offentlig innkreving er redusert med 13 prosent og at antallet barn i bidragsrelasjoner har økt med 4,4 prosent vil det være 25 prosent som hadde privat betaling i januar 2005.

2 Metode

Vi gjorde en postal spørreskjemaundersøkelse blant bidragsmottakere og bidragspliktige. Både valg som gjøres av de som gjennomfører undersøkelsen og responsen fra utvalget påvirker grunnlaget for resultatene. I dette kapitlet skal vi gå igjennom de viktigste metodiske aspektene ved denne undersøkelsen.

2.1 Utvalget

Når temaet er valget mellom privat avtale og offentlig fastsettelse skulle vi ideelt sett anse alle som står i en bidragsrelasjon som medlemmer av populasjonen, og trekke utvalget slik at alle fire grupper fra figur 1.1 er med. Denne undersøkelsen omfatter imidlertid kun de som har *offentlig innkreving*. Den viktigste grunnen til dette er at det ikke finnes noe register over de som har privat betaling.

Vi gjorde ytterligere fire innskrenkninger av utvalgsrammen. Saker med bidrag til barn over 18 år ble utelatt. Saker der minst en av foreldrene har en "utenlandssak" ble utelatt. Saker der minst en av foreldrene har hemmelig adresse ble utelatt. Og personer uten fast bosted ble utelatt.

Innskrenkningene av utvalgsrammen fører til at vi trolig mister mange av de mest ressurssterke og de som samarbeider best. Men vi mister også noen av de mest ressurssvake.

Utvalgsrammen ble stratifisert i fire grupper, slik at vi fikk et tilstrekkelig antall saker med privat avtale og et tilstrekkelig antall saker der barnet bor hos far. Skjevhetene mellom utvalgsrammen og utvalget som følge av stratifiseringen har vi vektet for når resultatene presenteres.

En mer utførlig gjennomgang med beskrivelser av, begrunnelser for og konsekvenser av hvordan utvalget ble trukket finnes i vedlegg E.

2.2 Spørreskjema

Det ble utarbeidet to spørreskjemaer. Det ene skjemaet skulle besvares av de som ved siste fastsettelse/endring hadde inngått privat avtale og det andre skjemaet skulle besvares av de som hadde hatt offentlig fastsettelse. Skjemaene ble sendt ut til 4024 bidragsparter 12. mai 2005 med svarfrist 25. mai. 20. mai ble alle som hadde fått spørreskjemaet tilsendt et påminnelsesbrev.

Spørreskjemaene og brevene finnes i vedleggene A til D.

2.3 Svarprosenten

Tabell 2.1: Svarprosenten

Antall utsendte skjemaer	4024	
- I retur fra posten	93	2,3 % postavgang
	3931	
- Ikke besvart	2657	
	1274	31,7 % mottatte svar
- Sendte inn to skjemaer ¹³	24	
- Sendte inn uten å fylle ut	4	
- Mottatt etter 1. august	3	
Svarmaterialet:	1243 ¹⁴	30,9 % i svarmaterialet

Det er også frafall på de enkelte spørsmålene. Dette frafallet varierer fra 0,6 prosent (respondentens kjønn) til 15,4 prosent (Når ble bidraget sist endret?).¹⁵ Det er verdt å merke seg at konkrete faktaopplysninger om bidraget var blant de spørsmålene som hadde høyest missing, f.eks. hadde 7,1 prosent missing på spørsmålet om bidragets størrelse, mens spørsmålet ”Er du bidragsmottaker eller bidragspliktig for dette barnet” hadde 4,4 prosent missing. Når vi lager tabeller der to eller flere variable inngår, utelates enhetene som har missing på minst en av variablene. Når såpass sentrale bakgrunnsvariable har en ikke ubetydelig andel missing øker problemene som det store frafallet innebærer.

Hvorfor ble svarprosenten så lav?

Tidligere undersøkelser har vist at bidragsparter er en gruppe det generelt er vanskelig å få høy svarprosent fra i postale spørreundersøkelser. Når vi heller ikke hadde purrerunder eller påskjønnelse for å delta vil disse to forholdene forklare mye det høye frafallet. Det er også trolig at undersøkelsens tema ikke var særlig egnet til å engasjere partene. Valget mellom privat avtale eller offentlig fastsettelse har nok begrenset interesse i forhold til andre sider ved det å ha en bidragssak.

Flere andre forhold knyttet til respondentenes motivasjon og kognitive ferdigheter kan også ha bidratt, men det synes mindre klart i hvilken grad disse har påvirket svarprosenten.

En grundigere gjennomgang av mulige årsaker til den lave svarprosenten finnes i vedlegg F.

¹³ Respondentene ble tilsendt to skjemaer. De som hadde privat avtale skulle benytte det ene, de som hadde offentlig fastsettelse skulle benytte det andre. De som sendte inn begge skjemaene valgte vi å ekskludere fra svarmaterialet.

¹⁴ Av disse hadde 19 brukt ”feil” skjema. Det vil si at de fylte ut skjemaet som skulle brukes dersom bidraget sist gang var fastsatt offentlig, men i spørsmål 1 krysset av for at bidraget sist ble fastsatt ved avtale (eller omvendt). Disse er beholdt i datasettet, men har missing på de avtale/offentlig-spesifikke spørsmålene.

¹⁵ Respondenten ble bedt om å krysse av for både måned og år for når bidraget sist ble endret. 15,4 prosent hadde missing på hvilket år, mens andelen missing på hvilken måned var 23,8 prosent. Tilsvarende var andelen missing på når bidragssaken startet for første gang 5,1 prosent (år) og 17,0 prosent (måned).

2.4 Skjevt frafall?

Vel to tredjedeler av de som vi sendte skjema til fikk vi ikke svar fra. Hva vet vi om dem som ikke svarte? Her må vi skille mellom variable vi kan observere og variable vi ikke kan observere.

2.4.1 Observerbare variable¹⁶

Sammenligning av svarprosenten innen enkeltgrupper viser betydelige skjevheter i frafallet langs flere variable. Vi vil her kort vise hvilke skjevheter vi finner. For en diskusjonen om hvorfor skjevhetene er som de er vises til diskusjonen om hvorfor frafallet var så stort, se vedlegg F.

Kjønn og bidragsmottaker (BM)/bidragspliktig (BP)

Tabell 2.4: Svarprosent etter kjønn

Kvinne	35 %
Mann	27 %

Tabell 2.5: Svarprosent etter BM/BP

BM	38 %
BP	24 %

Tabell 2.6: Svarprosent etter kjønn og BM/BP

Kvinne	BM	40 %
	BP	22 %
Mann	BM	33 %
	BP	24 %

Det langt flere kvinner enn menn som har svart, men en del av dette kan forklares som en indirekte effekt av at bidragsmottakere har svart i langt større grad enn bidragspliktige.

Privat avtale eller offentlig fastsettelse

Tabell 2.7: Svarprosent etter privat avtale/offentlig fastsetting

Privat	23 %
Offentlig	38 %

De med privat avtale har mye lavere svarprosent enn de med offentlig fastsetting. Det kan tenkes at en liten del av denne forskjellen kan forklares av at noen av de som er registrert med privat avtale tror bidraget er offentlig fastsatt. I forbindelse med overgangen til nye bidragsregler i 2003 fikk alle parter tilsendt en foreløpig beregning av nytt bidrag og gitt anledning til å inngå avtale og således slippe å betale gebyr. Noen respondenter vil kunne tenke på en avtale etter dette initiativet som en offentlig fastsettelse. Telefonene vi fikk i utfyllingsperioden viste også at noen tenkte på den offentlige innkrevingen, og svarte ”offentlig” av denne grunn.¹⁷

¹⁶ Gjennomgangen konsentrerer seg om de variablene vi fant skjevheter i, i materialet. På andre variable fant vi ingen klare skjevheter. F.eks. er gjennomsnittsalderen i svarmaterialet temmelig lik som i utvalget. Videre er det bare ubetydelige forskjeller i hva de som svarte har oppgitt av stønader fra folketrygden i forhold til utvalget.

¹⁷ Vi fikk 8 telefoner fra respondenter som var usikre på om de hadde privat avtale eller om bidraget var offentlig fastsatt. Flere lurte på om det at de hadde inngått avtale om beløpet var nok – de hadde jo ingen privat avtale om bidraget når de betalte det gjennom trygdeataten. Videre var det et par som lurte på om avtale etter ”forslag fra Omregningsentralen” kunne klassifiseres som en avtale. De som ringte inn og var i tvil hadde alle privat avtale.

0-bidrag eller positivt bidrag

Tabell 2.8: Svarprosent etter 0-bidrag eller positivt bidrag

0-bidrag	12 %
Positivt bidrag	36 %

Vi ser at de som har et bidrag som løper med 0 kroner har en svært lav svarprosent. Det reelle frafallet i denne gruppen er nok mindre, for på spørsmålet om hva de får/betaler i bidrag er det noen av bidragsmottakerne som har oppgitt det de får i bidragsforskudd og noen bidragspliktige som har oppgitt det de betaler i gjeld.¹⁸ Dessuten er nok noen av bidragene som i registeret står med 0 kroner ikke reelle. Det kan tenkes enten at parter med 0-bidrag som flytter sammen igjen ikke orienterer trygdekontoret om at de har et bidrag som skal stoppes fordi de ikke har et positivt bidrag å stoppe, eller at trygdekontoret feilregistrerer et bidrag til 0 kroner der det skulle vært registrert at bidraget er opphørt.¹⁹

Men det er likevel klart at frafallet fra denne gruppen er større enn frafallet blant dem som har et positivt bidrag.

Barnets alder

Barnets alder er også interessant med hensyn til frafallet. I tabellen under presenteres forskjellen i svarprosent for foreldre med barn i ulike aldersgrupper.

Tabell 2.9: Svarprosent med hensyn til barnets alder

0-5 år	23 %
6-10 år	30 %
11 år eller eldre	34 %

Svarprosenten øker med barnets alder. Dette kan ha to forklaringer. Den første er at foreldrene til eldre barn er mer interessert i å delta i undersøkelsen. De har i gjennomsnitt en lenger bidragshistorie og kanskje "erfarne" bidragsparter har mer på hjertet, eller føler seg mer meningsberettiget.²⁰

Dette kan nok forklare noe av skjevheten i frafallet – blant de som hadde privat avtale kan det ha vært flere som var i tvil om hvilket skjema de skulle svare på, og derfor kan flere av dem ha unnlatt å svare. Det er imidlertid mindre sannsynlig at særlig mange som skulle ha brukt avtale-skjemaet har svart på feil skjema. Dersom man først var kommet i gang, er sjansen større for at man under utfyllingen har oppdaget at de skulle ha brukt et annet skjema. Spesielt gjelder dette de som trodde at privat avtale var definert som privat betaling. Men denne usikkerheten vedrørende avtaleform som kom til kjenne gjennom telefonhenvendelser har gjort at vi har behandlet de 53 respondentene som ikke svarte på skjemaets første spørsmål om på hvilken måte bidraget ble fastsett som missing, i stedet for at vi kunne ha gitt dem verdi etter hvilket skjema de valgte å svare på. Av disse 53 var det 33 som brukte skjemaet for offentlig fastsatt bidrag og 20 som brukte avtale-skjemaet.

¹⁸ Dette fremgår bl.a. av spørreskjemaets åpne felter, der respondenter f.eks. har skrevet om at den bidragspliktige ikke har bidragsevne, samtidig som de har oppgitt at bidraget er f.eks. 1 220 kroner – som er det samme som fullt bidragsforskudd var i mai 2005.

¹⁹ Dersom en avtale endres fra 2 000 kroner til 1 500 kroner, skal dette registreres sammen med "E-" og fra hvilken måned det gjelder. Opphør av bidrag skal registreres med "SP" og fra hvilken måned det gjelder. Dersom et opphør feilregistreres med "E-" til 0 kroner vil dette som regel ikke merkes da det ikke vil få praktiske konsekvenser. Vi fikk noen telefoner fra folk som hadde mottatt skjemaet som hadde avsluttet bidragssaken (enten fordi foreldrene var flyttet sammen igjen, eller at den andre parten var død) for lang tid siden.

²⁰ Alternativt kunne en tenke seg at de som snart er ferdig med bidragssaken er mindre motivert for å delta fordi kunnskaper som kommer ut av prosjektet ikke vil få innvirkning for deres bidragssak. Men dette later ikke til å

Den andre forklaringen er at respondentene har svart for et annet barn enn det som vi ba dem om å gjøre. Vi ba dem som hadde bidrag for mer enn ett barn om å svare for bidraget til det barnet som er født tidligst på året. Når tendensen er at det er flere svar for eldre barn, kan dette forklare med at noen har feiltolket dette og i stedet svart for det barnet som ble født tidligst – altså det eldste barnet. I så fall gir dette oss enda større problemer med å tolke frafallet. Blant de vi har telt som bidragsmottakere i utvalget, kan det godt være en del som har svart som bidragspliktige og omvendt.²¹

Utdannelse

Når det gjelder utdanning, har vi ikke noe tall for utvalgsrammen eller utvalget. Men vi kan sammenligne med tall fra Statistisk Sentralbyrås utdanningsstatistikk for hele befolkningen.

Tabell 2.10: Svarprosent etter utdannelse

Høyeste fullførte utdannelse	De som svarte	SSB (2003) ²²
Ingen utdanning	2	
Folkeskole/Ungdomsskole	15	20
Videregående skole	50	56
Høyskole/Universitet inntil 4 år	24	18
Høyskole/Universitet utover 4 år	10	5

Vi ser at de som svarte i gjennomsnitt har oppgitt høyere utdanning enn hva landsgjennomsnittet er. Dette er helt i tråd med det som er vanlig i spørreskjemaundersøkelser – de med høy utdanning har større tilbøyelighet til å delta enn de med lav utdanning.²³

2.4.2 Uobserverbare variable

Når det gjelder variable som vi ikke har kunnet observere omhandler dette både målbare variable som vi ikke har kunnet måle i denne undersøkelsen (enten fordi de ikke var på skjemaet, eller at det ikke lot seg gjøre å fremskaffe valide registerdata innen undersøkelsens rammer) og variable det ikke lar seg gjøre å måle. I den siste kategorien kommer variable knyttet til motivasjon og kognitive egenskaper. Problemer med skjevheter i frafall på grunn av selvseleksjon langs slike dimensjoner må forventes å være større dess mer en kan forvente at populasjonen har variable erfaringer knyttet til spørreundersøkelsens tema. Barnebidrag er et område hvor man kan anta at det finnes slike variasjoner. Det er derfor en betydelig

være tilfelle. Foreldre til 17-åringer har en svarprosent på 33 prosent, og selv om dette er noe mindre enn resten av gruppen over 11 år er det tross alt bedre enn gjennomsnittet.

²¹ Denne antakelsen støttes av at relativt mange ikke svarte på spørsmål som ellers ville vært relativt enkle (f.eks. om de var BM eller BP), at relativt mange sendte inn to skjemaer og at en del ringte og spurte om nettopp dette. Til sammen 11,4 prosent av utvalget er registrert både som bidragsmottaker og som bidragspliktig i bidragsregisteret.

²² Statistikken gjelder per 1. oktober 2003 og ble lagt ut på SSBs nettsider i 2004. Den omhandler alle nordmenn over 16 år. De har ikke en egen kategori for "Ingen utdanning", slik vår undersøkelse hadde.

²³ Tre andre forhold kan også bidra til å forklare denne forskjellen. For det første kan folk i et spørreskjema ha en tendens til å oppgi høyere utdanning enn de har. En respondent som nesten ble ferdig med videregående skole kan anse at det er mer riktig å krysse av for dette enn ungdomsskole. For det andre er SSBs statistikk per 1. oktober 2003, mens vi ba om data per mai 2005. SSBs årlige statistikker frem til 2003 har vist at utdanningsnivået i Norge øker jevnt og trutt. For det tredje er de eldste i befolkningen underrepresentert blant bidragsparter, da dette kun inkluderer de som har barn under 18 år. Det alderssegmentet av befolkningen som var med på "utdanningsrevolusjonen" er derfor overrepresentert blant bidragsparter.

sannsynlighet for at det i materialet også er store skjevheter i frafallet langs uobserverbare dimensjoner.²⁴

2.5 Konsekvenser av lav svarprosent og skjevt frafall

Vi sitter altså igjen med et svarmateriale fra 30,9 prosent av de vi trakk ut. Innen enkelte av gruppene vi ønsker å si noe om, var svarprosenten så lav som 20-25 prosent. Dertil kommer at ikke alle svarer fullstendig, på hvert enkelt spørsmål er derfor svarprosenten enda mindre. En så lav svarprosent utgjør et vesentlig validitetsproblem.

Å bruke frekvensvekter for de forskjellene vi observerer mellom utvalget og svarmateriale kan trekke resultatene i riktig retning, men det kan også føre til at resultatene blir mindre generaliserbare.²⁵ Som vi har vært inne på er det grunn til å anta at det også er skjevheter i frafallet med hensyn til ikke-observerbare variable. Vi finner derfor at frekvensvekting alene ikke er en tilfredsstillende tilnærming i denne undersøkelsen.

En annen tilnærming er å bruke en modell der vi matcher de som ikke har svart med de som har svart. Respondentene i denne undersøkelsen svarte anonymt. Det gjør at vi har vesentlig færre sammenligningspunkter enn om vi hadde hatt respondentens personnummer. Vi gjorde en frafallskorreksjon som baserte seg på tre variable.²⁶ Analyser med frafallskorreksjon vil i de fleste tilfeller være noe bedre enn analyser uten korreksjon, men korreksjonen bygger på så spinkelt grunnlag at vi også må tolke de korrigerede resultatene med varsomhet.

Arbeidet med frafallskorreksjonen gav interessante resultater. F.eks. viste svarmateriale uten frafallskorreksjon en statistisk signifikant sammenheng ved at de som har private avtaler i gjennomsnitt har høyere utdanning enn de som har offentlig fastsetting, men når vi så inkluderte frafallskorreksjonen viste resultatet en motsatt sammenheng: at de med videregående skole inngår private avtaler i større grad enn de med høyere utdanning (denne sammenhengen var vel å merke ikke statistisk signifikant). Flere analyser viser at frafallet har stor betydning. Men frafallskorreksjonen bygger på forutsetninger som vi i vårt tilfelle er usikre på om er oppfylt og resultatene er forbundet med stor usikkerhet.

Modellene med frafallskorreksjon var nyttige i arbeidet med å "sile ut" hvilke resultater som vi ikke kunne konkludere på. Ingen av resultatene som presenteres i rapporten gjør bruk av frafallskorreksjon.

²⁴ Man kan f.eks. eksempel anta at de som har hatt en "trøblete" bidragsrelasjon i større grad er motivert for å delta enn de som har hatt en "grei" bidrags sak. Men motsatt kan man også tenke seg at vonde følelser ovenfor en sak kan føre til et ønske om distanse. Videre kan noen respondenter oppleve at deres situasjon ikke er interessant, i den forstand at bidrags saken deres går greit uten at de har noe "viktig" å formidle på et spørreskjema.

²⁵ Vi ser f.eks. at de bidragspliktige har en vesentlig lavere svarprosent enn bidragsmottakerne. De bidragspliktige som har valgt å svare er ikke representative for gruppen de representerer. De kan ha opplevd en mer eller mindre konfliktfylt bidrags sak, de kan ha sterkere eller svakere kognitive ferdigheter, osv. osv. Ved å vekte dem opp slik at summen av bidragspliktige teller like mye som summen av bidragsmottakere vil evt. skjevheter som de bidragspliktige representerer forsterkes.

²⁶ Disse tre variablene var barnets bosted (om barnet bor hos mor eller om barnet bor hos far), bidragsmottaker/bidragspliktig og fastsettelsesform (privat avtale eller offentlig fastsetting). Se Greene (2003, pp. 782-787) der metoden vi brukte blir beskrevet på en relativt enkel måte.

Lav svarprosent og skjevt frafall gjør at en god del av resultatene ikke er valide nok til å gi grunnlag for substansielle konklusjoner. Vi vil derfor legge vekt bare på funn som vi vil argumentere for er relativt sikre på tvers av frafallsproblemet. Dette gjelder *sammenhengen* mellom ulike begrunnelser for valget mellom privat avtale og offentlig fastsetting og det gjelder partenes kunnskaper om regelverket om gebyr.

2.6 Analysemetodikk

Analysene består av deskriptiv statistikk ved hjelp av uni-, bi- og multivariate frekvensfordelinger. Der hvor ikke annet er nevnt er resultatene signifikante på 99 prosentnivå.

For å undersøke sammenhengen mellom de ulike begrunnelsene for å inngå privat avtale eller å be om offentlig fastsetting brukte vi en eksploratorisk faktoranalyse. Korrelasjonen mellom svarene ble brukt som utgangspunkt for å finne ulike begrunnelser som representerte samme eller ulike underliggende faktorer. Med bakgrunn i hvilke begrunnelser som tilhørte samme faktor laget vi sumscorer for de forklaringene som tilhører samme dimensjon.

I alle resultater er det vektet for de skjevhetene vi valgte da vi trakk utvalget. Missing er utelatt ved presentasjonen av prosenttabeller.

3 Begrunnelser for å inngå privat avtale

3.1 Innledning

I dette kapittelet skal vi se på begrunnelser respondentene gir for at de inngikk en privat avtale. Vi ser etter om vi kan identifisere noen underliggende dimensjoner som kan forklare at parter velger privat avtale. Til slutt vil vi se på hvilke andre forklaringer som kan bidra til at det blir inngått private avtaler.

3.2 Dimensjoner i forklaringene

Vi ba de respondentene som hadde privat avtale²⁷ om å svare på hvordan deres situasjon var da bidraget sist ble avtalt og hvilke(n) av forklaringene som var en viktig grunn til at de inngikk privat avtale. Fordelingen av svar er gjengitt i tabellen under:

Tabell 3.1: Begrunnelser for å inngå private avtaler.

	Helt Uenig 1	2	3	4	Helt Enig 5	Kryss hvis viktig
1) Vi mente at barnebidrag er et privat anliggende. (N = 409)	29	15	29	9	18	10
2) Av hensyn til barnet ønsket vi å komme frem til en avtale på egen hånd. (N = 406)	25	13	25	11	26	16
3) Vi ønsket et høyere bidrag enn det offentlig fastsetting ville gi. (N = 405)	57	9	13	6	15	12
4) Vi ønsket et lavere bidrag enn det offentlig fastsetting ville gi. (N = 410)	61	7	15	5	12	8
5) Avtalen om bidrag hang sammen med andre forhold knyttet til samlivsbruddet (fordeling av bolig el. l.). (N = 401)	74	5	8	5	8	6
6) Å be trygdekontoret fastsette ville ha øket konfliktnivået mellom oss foreldre. (N = 406)	46	8	13	11	22	12
7) Jeg ville slippe papirarbeidet som en søknad til trygdekontoret ville medføre. (N = 405)	50	10	16	9	16	8
8) Jeg følte meg presset til å skrive under på en avtale som den andre forelderen foreslo. (N = 407)	68	6	10	7	8	8

²⁷ Det var 422 som på skjemaets første spørsmål oppgav at bidraget sist var fastsatt eller endret ved privat avtale. Av disse hadde 7 brukt skjemaet som skulle brukes hvis bidraget sist ble fastsatt eller endret av det offentlige. Disse 7 har ikke fått spørsmålene dette kapittelet behandler, og står følgelig med missing. I tillegg kommer at 53 respondenter hadde missing på spørsmålet om hvordan bidraget ble fastsatt. Av disse var det 20 som hadde svart på skjemaet som skulle brukes for privat avtale. Disse 20 er inkludert i tallmaterialet som ligger til grunn for dette kapittelet.

”Å slippe fastsettelsesgebyret” var vår sterkeste hypotese blant mulige årsaker til at parter inngår privat avtale. Ved siste redigering av spørreskjemaet ble dessverre denne ved en glipp utelatt fra settet med forklaringer. Man kan kanskje si at antakelsen om at gebyret er en viktig årsak til at private avtaler blir inngått er så sterk at den ikke trenger å testes, men det er likevel uheldig at denne ikke kom med. Vi får ikke sett hvordan denne forklaringen scorer i forhold til de forklaringene vi har tatt med.

Sammenligning av ulike forklarings score på slike tabeller må gjøres med stor varsomhet.²⁸ Når gjennomsnittsscoren ikke varierer mer enn i dette tilfellet vil vi ikke legge vekt på de forskjellene vi ser.

Påstandenes korrelasjon med hverandre

Mange av forklaringene i tabell 3.1 ligger nær hverandre. Et naturlig spørsmål som melder seg, er om noen av dem kan sies å måle det samme fenomenet. Hvilke underliggende holdningsdimensjoner ligger bak valget om privat avtale?

En faktoranalyse viser hvilke av svarene som korrelerer med hverandre og hvilke som ikke korrelerer med hverandre. Vi så altså etter i hvilke tilfeller et enig/uenig-svar på ett spørsmål kan predikere at det er stor sjanse for at samme respondent angir at hun er enig eller uenig i en eller flere av de andre påstandene.

Faktoranalysen viste at blant de åtte forklaringene i tabell 3.1 så grupperer seks av dem seg i tre dimensjoner med to forklaringer på hver. I tabellen under har vi slått sammen de variablene som hører til samme dimensjon til sumscorer (der svarene på hvert delspørsmål er summert), og vi ser hvordan de ulike forklaringene korrelerer med de ulike sumscorene:

²⁸ Eksperimenter fra surveyforskningen viser at små variasjoner i formulering av påstander kan påvirke gjennomsnittsscoren betydelig (Shuman og Presser 1981). I tillegg kommer såkalte ordningseffekter/smitteeffekter. Det er derfor ikke tilstrekkelig å skjele til konfidensintervallet alene. Dessuten må vi huske at disse tallene ikke er korrigert for frafallet.

Tabell 3.3: Parvise korrelasjoner mellom sumscorer og de enkelte forklaringene

Konflikt	Dimensjon 1 Et privat anliggende	Dimensjon 2 Ønske om et annet beløp	Dimensjon 3
Forklaring 1 (barnebidrag er et privat anliggende) 409	0.8755	0.1302 404	-0.0034 404
Forklaring 2 (hensynet til barnet) 406	0.8910	-0.0820 403	0.0627 403
Forklaring 3 (ønsket et høyere bidrag) 404	0.1616	-0.7891 405	-0.0885 405
Forklaring 4 (ønsket et lavere bidrag) 404	0.1990	0.7775 410	0.1658 405
Forklaring 6 (offentlig fastsetting ville ha øket konfliktnivået) 404	0.1936	0.1710 404	0.8358 406
Forklaring 8 (følte meg presset til å skrive under) 401	-0.1796	0.0737 402	0.7096 407

Korrelasjonen kan gå fra -1 til 1 . Hvis korrelasjonen er 0 er det ingen sammenheng mellom variablene, hvis den er -1 eller 1 er variablene perfekt korrelert. I data fra holdningsspørsmål i et spørreskjema vil man sjelden se korrelasjoner mellom en forklaring og en sumscore på over $0,9$.²⁹ Vi ser at ingen av korrelasjonene i tabellen har tallverdier mellom $0,2$ og $0,7$.

Forklaringene korrelerer sterkt med sin egen sumscore, mens korrelasjonen med de andre dimensjonenes sumscorer er svært liten. De tre dimensjonene er derfor relativt uavhengige av hverandre: Noen personer hadde én type begrunnelse, mens andre hadde en helt annen.

I dimensjon 1 inngår følgende to forklaringer: "Vi mente at barnebidrag er et privat anliggende." og "Av hensyn til barnet ønsket vi å komme frem til en avtale på egen hånd.". Begge disse kan sies å handle om et ønske om å sammen med den andre foreldereren ta selvstendige valg for barnet.

I dimensjon 2 inngår følgende to forklaringer: "Vi ønsket et høyere bidrag enn det offentlig fastsetting ville gi." og "Vi ønsket et lavere bidrag enn det offentlig fastsetting ville gi.". Disse to påstandene korrelerer ikke overraskende negativt med hverandre. De som er enige i at de ønsket et høyere bidrag er samtidig uenig i at de ønsket et lavere bidrag og omvendt.

I dimensjon 3 inngår følgende to forklaringer: "Å be trygdekontoret fastsette ville ha øket konfliktnivået mellom oss foreldre" og "Jeg følte meg presset til å skrive under på en avtale som den andre foreldereren foreslo.". Disse to har til felles at de handler om konfliktdemping som beveggrunn for inngåelse av avtale.

²⁹ Reliabiliteten i svar på holdningsspørsmål er sjelden så høy som $0,7-0,8$. Korrelasjonen vil være kvadratroten av reliabiliteten. Derfor vil man sjelden se korrelasjoner mellom holdninger på over $0,9$.

I tillegg til at noen av forklaringene korrelerer med hverandre er det interessant å se på sammenhengen mellom de tre dimensjonene.

Tabell 3.4: Parvise korrelasjoner mellom sumscorene

	Dimensjon 1 Et privat anliggende	Dimensjon 2 Ønske om et annet beløp	Dimensjon 3 Konflikt
Dimensjon 1	1.0 411		
Dimensjon 2	0.0233 405	1.0 411	
Dimensjon 3	0.0367 405	0.1580 406	1.0 412

Vi ser at de ulike sumscorene korrelerer svært lite seg imellom.³⁰ Korrelasjonen mellom dimensjon 1 og de to andre dimensjonene er ikke statistisk signifikant forskjellig fra 0, mens korrelasjonen mellom dimensjon 2 og 3 er signifikant, men svært liten. Spesielt interessant er det at dimensjonene ”privat” og ”annet beløp” er så distinkt forskjellige. Man skulle f.eks. tro at et ønske om at bidraget skal utgjøre et annet beløp enn regelverket ofte kunne være begrunnet i hensynet til barnet. Men vi ser altså tre klart separate dimensjoner i begrunnelsene som gis for hvorfor de inngikk privat avtale.

Alle tre dimensjonene bidrar til å forklare hvorfor parter velger å inngå privat avtale. Men på spørsmålet om hvilke forklaringer som var en viktig grunn for at de inngikk privat avtale er ikke forskjellene store nok til at vi kan si om noen av dem er viktigere enn de andre.

3.3 Andre grunner

I tillegg til de faste alternativene hadde respondentene anledning til å oppgi ”andre grunner”. 118 respondenter hadde benyttet denne muligheten. Begrunnelsene som oppgis varierer over et bredt spekter. Vi har i liten grad kvantifisert disse, da vi ikke har grunnlag for å si noe om hvor mange som ville sagt seg enige i disse påstandene dersom de hadde vært listet opp sammen med de andre. Vi må huske på at de som følte at de fikk ”sagt i fra” gjennom de påstandene vi listet opp i mindre grad har hatt behov for å formulere begrunnelser med egne ord. Likevel kan svarene fra de åpne boksene gi oss kunnskaper. Gjennomgangen gir oss en bredere oversikt over *mulige* begrunnelser.³¹

³⁰ Når det gjelder dimensjon 2 som gjelder ønske om et annet beløp kan man kanskje innvende at de to forklaringene som inngår i denne dimensjonen motvirker hverandre (høyere bidrag versus lavere bidrag) slik at eventuelle korrelasjoner blir skjult. Men vi så i tabell 3.3 at disse enkeltforklaringene hver for seg korrelerte lavt med de andre to dimensjonene.

³¹ Noen av begrunnelsene kan tolkes som spesifiseringer av begrunnelser som var tatt med i de faste alternativene. Spesielt gjelder dette forklaringene om et ønske om høyere eller lavere bidrag enn regelverket tilsier. I tillegg til nye grunner var det noen som brukte det åpne spørsmålet til å beskrive situasjonen nærmere (spesielt de som har opplevd konflikt) og flere har kommentarer til regelverket for beregning av bidrag.

Slippe gebyret

Som nevnt over, hadde vi ved en teknisk glipp utelatt ”å slippe gebyret” blant de 8 påstandene vi hadde med. Det var derfor ventet at mange ville oppgi dette som en forklaring blant andre grunner.

Rundt halvparten av de som har skrevet noe her har oppgitt fastsettelsesgebyret som forklaring på hvorfor de inngikk privat avtale. Noen av dem uttrykker en opplevelse av at det å ”bli tvunget” til å inngå en privat avtale for å spare gebyret var en negativ prosess som bidro til å øke konfliktnivået med den andre parten.

Ofte grunnlag for endringer

Gebyret pålegges begge foreldrene hver gang bidraget blir endret, og det kan bli belastende dersom det stadig er grunnlag for å endre bidraget. For parter som ønsker at bidraget skal følge offentlige regler kan det bli mange endringer dersom variablene som ligger til grunn for beregningen varierer mye over tid. Hvis de har mange barn, kan de oppleve at et av barna passerer en aldersgrense hvert år – i tillegg kan det i løpet av året være endringer i utgifter til barnetilsyn, foreldrenes inntekt eller omfang av samvær. Hyppige endringer ble trukket frem som grunn for å inngå privat avtale.

Sporadisk samvær

For at den bidragspliktige skal få samværsfradrag ved offentlig fastsetting, kreves det at foreldrene har en skriftlig avtale om samvær. Denne samværsavtalen legges til grunn når trygdekontoret skal finne samværsklasse basert på gjennomsnittlig antall overnattinger per måned. At den bidragspliktige har så sporadisk samvær at det er vanskelig å sette opp en skriftlig samværsavtale ble oppgitt som grunn for å inngå privat avtale.³²

Samvær uten overnattinger

Bidragsreglene har et samværsfradrag som i all hovedsak relateres til antall overnattinger.³³ For de som bor like ved hverandre vil det kunne være aktuelt å organisere samværet slik at det er mye samvær uten overnattinger. Dette vil i liten grad gi utslag i samværsfradrag i en offentlig fastsetting, derfor kan parter som ønsker at dette skal telle med inngå gjøre det gjennom en privat avtale. Samvær uten overnatting ble oppgitt som grunn for å inngå privat avtale.

Mulighet for lønnsøkning uten ny endring

Bidragsreglene har terskler. Det finregnes på den bidragspliktiges andel av begge foreldrenes samlede inntekter, og en krone i mer inntekt kan føre til at den bidragspliktige må betale en sjettedel ekstra av underholdskostnaden. For bidrag til barn i den eldste alderskategorien tilsvarer dette i dag omtrent 860 kroner mer bidrag i måneden. For de som har spesielt høy inntekt kan de i tillegg passere en terskel for tilleggsbidrag, slik at bidraget også øker med 15 prosent. I slike situasjoner vil en langt fra marginal lønnsøkning for en bidragspliktig kunne

³² Nå er det ikke noe krav om at trygdekontoret trenger en avtale der det fremgår hvordan samværet skal være. Kravet er at det er en avtale der det fremgår hvor mye samværet utgjør. ”Vi er enige om at barnet har samvær med far i gjennomsnitt 5 netter per måned” er tilstrekkelig, men ikke alle parter vil tenke at en samværsavtale kan være utformet på en slik måte.

³³ Samvær på dagtid kan maksimalt gi samværsfradrag i klasse 1 – den laveste samværsklassen. For de høyere samværsklassene teller kun overnattinger.

medføre et nettotap.³⁴ Privat avtale for at den bidragspliktige skal kunne gå opp i inntekt ble oppgitt som grunn for å inngå privat avtale.

Dårlige erfaringer med trygdekontoret

Ikke alle har gode erfaringer fra tidligere møter med trygdekontoret. Et ønske om å slippe å ha kontakt med trygdekontoret ble oppgitt som grunn for å inngå privat avtale.

Komme raskere i gang

Offentlig fastsetting kan ta tid. I saksbehandlingstiden vil bidragsmottakeren legge ut for løpende utgifter til barnet alene og når vedtaket er gjort vil den bidragspliktige kanskje bli møtt med en stor gjeld ved første forfall. Med privat avtale kan ”saksbehandlingen” gjøres unna på en kveld, og dette ble oppgitt som grunn for å inngå avtale

Kombinere bidrag med reiseutgifter

Etter barneloven skal reiseutgifter i forbindelse med at barnet har samvær deles på grunnlag av størrelsen på inntekten til foreldrene. Dette medfører at bidragsparter som har samvær og bor langt fra hverandre må klare å gjøre avtaler om økonomisk samarbeid om utgifter på barnet uavhengig av bidraget. Derfor kan det i slike tilfeller være greit å se alt under ett.³⁵

Ett barn hver

Mange av de som har ett barn hver velger å avtale gjensidige 0-bidrag. Dette ble oppgitt som grunn for å inngå privat avtale.

Men det er ingen ”automatikk” i at det skal være 0-bidrag når partene har hovedomsorgen for ett barn hver. Dersom de ber om offentlig fastsettelse vil det bli beregnet to bidrag, og dersom foreldrenes inntekt er tilstrekkelig forskjellige eller dersom barnas underholdskostnader ikke er like (at barna f.eks. er i hver sin alderskategori) vil bidragene kunne bli forskjellige. Dersom foreldrene i en slik situasjon ønsker ett nettobidrag fremfor at begge skal betale til hverandre, kan de gjøre dette gjennom en privat avtale. Dette ble oppgitt som grunn for å inngå privat avtale

Bidrag som forhandlingskort i samværsforhandlinger

Etter bidragsreglene gis det fradrag i bidraget dersom den bidragspliktige har samvær med barnet. Økt samvær gir redusert bidrag. Men det ble også oppgitt som grunn for å gjøre avtale at partene tenkte motsatt. Begge ønsket å ha barnet mest mulig og den bidragspliktige gikk med på å ha litt mindre samvær mot at bidraget også ble redusert.³⁶

³⁴ Et eksempel kan illustrere dette: Bidragsmottakeren har 230 000 kroner i årsinntekt, mens den bidragspliktige har en årsinntekt på 675 000 kroner. De har to barn på 12 og 14 år, det er ikke samvær og begge har skatteklasse 1. Bidrag beregnet etter reglene blir 3 450 kroner per barn per måned, som utgjør 82 800 kroner per år (satser per august 2005). Dersom den bidragspliktige får lønnsøkning til 730 000 kroner vil han passere både terskelen for 5/6 av underholdskostnaden og to terskler for tilleggsbidrag. Det nye bidraget blir på 5 610 kroner per barn per måned, som utgjør 134 640 kroner per år. Dette gir en økning i bidragene på 51 840 kroner på grunn av en bruttoøkning i lønn på 55 000 kroner. Når skatten tas med i regnestykket vil den bidragspliktige sitte igjen med vesentlig mindre etter lønnsøkningen enn han hadde før.

³⁵ Vi fant også i materialet at det ble inngått private avtaler for å kombinere bidraget med andre utgifter enn reiser. Konfirmasjon, som den bidragspliktige normalt er pliktig til å bidra til gjennom særbidrag, ble nevnt, men også utgifter der den bidragspliktige ikke er pålagt å betale (førerkort og feriereiser).

³⁶ Fra materialet kan det se ut som om tersklene for samværsfradrag har spilt en rolle i forhandlinger om samvær. F.eks. er forskjellen mellom samværsfradrag i klasse 1 (2,00 til 3,99 netter i gjennomsnitt per måned) og klasse 2 (4,00 til 8,99 netter i gjennomsnitt per måned) på 740 kroner for barn over ti år. Valget mellom to nesten like samværsavtaler kan derfor utgjøre en vesentlig forskjell i bidraget.

Inntektsutjevning mellom barnets to hjem

Barn som har samvær bor i to forskjellige hjem. Dersom det er store forskjeller partenes økonomiske situasjon, kan barnet oppleve en vesentlig forskjell i materiell velstand mellom mors og fars bolig. Å redusere slike forskjeller ble nevnt som grunn for å inngå privat avtale.

4 Begrunnelser for å be om offentlig fastsetting

4.1 Innledning

I forrige kapittel så vi på begrunnelser for å inngå privat avtale. Minst like viktig er det å se på dem som ikke ønsket dette eller som ikke fikk det til. I dette kapitlet skal vi se på hvilke begrunnelser respondentene gir for at de ba om offentlig fastsetting.

4.2 Dimensjoner i forklaringene

Vi ba de respondentene som hadde offentlig fastsetting³⁷ om å svare på hvordan deres situasjon var da bidraget sist ble fastsatt eller endret og hvilke(n) av forklaringene som var en viktig grunn til at de ba om offentlig fastsettelse. Spørsmålsformuleringen og fordelingen av svar er gjengitt i tabellen under:

Tabell 4.1: Begrunnelser for å be om offentlig fastsetting

	Helt Uenig 1	2	3	4	Helt Enig 5	Kryss hvis viktig
1) Jeg hadde for liten kontakt med den andre forelderen. (N = 723)	30	13	19	9	29	18
2) Vi snakket for dårlig sammen. (N = 729)	21	9	16	10	45	25
3) Det var vanskelig å stole på den andres opplysninger. (N = 714)	24	11	13	11	41	26
4) Vi ble ikke enige. (N = 695)	33	10	14	7	36	16
5) Betalingen fungerte dårlig da vi hadde privat avtale. (N = 512)	71	3	8	3	15	7
6) Jeg forsto ikke regelverket for bidrag godt nok. (N = 687)	50	10	17	8	16	9
7) Det var vanskelig å vite hvilket beløp som var fornuftig å avtale. (N = 681)	34	7	15	12	32	14
8) Jeg ønsket ikke å bruke tid på å sette meg inn i regelverket for bidrag. (N = 691)	55	14	15	5	10	2
9) Jeg slapp å betale gebyr, da jeg hadde lav inntekt. (N = 655)	69	6	10	2	13	4
10) For å få fastsatt et bidrag i samsvar med offentlige regler. (N = 676)	12	5	13	12	58	27
11) Det var greiest at en tredjepart avgjorde denne saken. (N = 701)	11	3	8	10	69	36

³⁷ Det var 768 som på skjemaets første spørsmål oppgav at bidraget sist var fastsatt eller endret av trygdekontoret (488), Omregningssentralen (278) eller domstolen (2). Av disse hadde 12 brukt skjemaet skulle brukes hvis de hadde privat avtale. Disse 12 har ikke fått spørsmålene dette kapitlet behandler, og står følgelig med missing. I tillegg kommer at 53 respondenter hadde missing på dette spørsmålet. Av disse var det 33 som hadde svart på skjemaet som skulle brukes for offentlig fastsetting. Disse 33 er inkludert i tallmaterialet som ligger til grunn for dette kapitlet.

I tabell 4.2 har vi sortert de 11 forklaringene etter gjennomsnittsscore:

Tabell 4.2 Begrunnelser for offentlig fastsetting, gjennomsnittsscore

	Gjennomsnitt	Konfidensintervall 95 %
Det var greiest at en tredjepart avgjorde denne saken.	4,22	4,12-4,33
For å få fastsatt et bidrag i samsvar med offentlige regler.	3,99	3,87-4,10
Vi snakket for dårlig sammen.	3,50	3,38-3,63
Det var vanskelig å stole på den andres opplysninger.	3,34	3,22-3,48
Vi ble ikke enige.	3,05	2,86-3,16
Det var vanskelig å vite hvilket beløp som var fornuftig å avtale.	3,02	2,87-3,14
Jeg hadde for liten kontakt med den andre forelder.	2,93	2,82-3,07
Jeg forsto ikke regelverket for bidrag godt nok.	2,30	2,14-2,38
Jeg ønsket ikke å bruke tid på å sette meg inn i regelverket for bidrag.	2,00	1,89-2,10
Betalingen fungerte dårlig da vi hadde privat avtale.	1,87	1,73-2,01
Jeg slapp å betale gebyr, da jeg hadde lav inntekt.	1,82	1,70-1,93

Sammenligning av ulike forklarings score på slike tabeller må gjøres med stor varsomhet.³⁸ Men når det er så stor spredning som vi ser her er det likevel grunn til å knytte noen kommentarer til resultatene.

Forklaringen som har høyest score har et gjennomsnitt på 4,22, mens den som har lavest score har 1,82. På en skala fra 1 til 5 er dette mye. Men la oss se på hva som kan ligge i forskjellene.

De to påstandene som scorer lavest er ”Betalingen fungerte dårlig da vi hadde privat avtale.” og ”Jeg slapp å betale gebyr, da jeg hadde lav inntekt.”. Begge disse har begge betingelser knyttet til seg som gjør at spørsmålsstillingen er uaktuel for de fleste. Det er derfor ikke overraskende at disse skiller seg ut med hensyn til at få oppgir at dette stemte med deres situasjon.

Hvis vi fortsetter oppover listen kommer vi til ” Jeg ønsket ikke å bruke tid på å sette meg inn i regelverket for bidrag.” og ” Jeg forsto ikke regelverket for bidrag godt nok.”. Dette er begge utsagn som for mange responenter vil innebære en negativ vurdering av en selv. Det kan være vanskelig å medgi at ”Jeg ønsket ikke å bruke tid på (...)” eller ”Jeg forsto ikke (...)”.

³⁸ Eksperimenter fra surveyforskningen viser at små variasjoner i formulering av påstander kan påvirke gjennomsnittscoren betydelig. I tillegg kommer såkalte ordningeffekter/smitteeffekter. Det er derfor ikke tilstrekkelig å ta hensyn til konfidensintervallet alene i slike sammenligninger. Dessuten må vi huske at disse tallene ikke er korrigeret for frafallet.

Gjennomsnittsscoren til slike utsagn er sårbare for små variasjoner i formuleringen (Shuman og Presser 1981). Det er derfor vanskelig å si at disse forklaringene står svakere enn de som kommer over.

Når vi ser bort fra de fire nederste forklaringene, ser vi at forskjellene er mindre. De to øverste forklaringene, ”Det var greiest at en tredjepart avgjorde denne saken.” og ”For å få fastsatt et bidrag i samsvar med offentlige regler.” skiller seg likevel noe ut. Henholdsvis 69 prosent og 58 prosent oppgir at de er helt enige i at disse påstandene og henholdsvis 36 prosent og 27 prosent oppgir dette som viktige forklaringer. Et ønske om å ”sette ut” bidragsfastsettelsen til trygdekontoret står derfor sterkt. Dette er også forklaringer som kanskje lett lar seg kombinere med andre forklaringer? Dette undersøkes best med en faktoranalyse.

Begrunnelsernes korrelasjon med hverandre

Som i forrige kapittel er det interessant å undersøke underliggende holdningsdimensjoner som er felles for de ulike forklaringene. Vi har gjort en faktoranalyse. Den viser at i settet med elleve forklaringer grupperer ni av dem seg i tre dimensjoner. I tabellen under har vi slått sammen de variablene som hører til samme dimensjon til sumscorer, og vi ser hvordan de ulike forklaringene korrelerer med de ulike sumscorene:

Tabell 4.3: Parvise korrelasjoner mellom sumscorer og de enkelte forklaringene

	Dimensjon 1 Konflikt	Dimensjon 2 Kompleksitet	Dimensjon 3 Tredjepart
Forklaring 1 (for liten kontakt med den andre)	0.7849 723	0.1093 688	0.1757 691
Forklaring 2 (snakket for dårlig sammen)	0.8684 729	0.0415 691	0.1759 698
Forklaring 3 (vanskelig å stole på den andre)	0.8117 714	0.1079 688	0.1861 688
Forklaring 4 (ble ikke enige)	0.7757 695	0.1141 674	0.1436 671
Forklaring 6 (forsto ikke reglene godt nok)	0.0951 687	0.8297 687	0.1257 672
Forklaring 7 (vanskelig å vite hva som var fornuftig å avtale)	0.1257 681	0.8384 681	0.2773 667
Forklaring 8 (ønsket ikke å bruke tid)	0.0309 690	0.7438 691	0.2142 676
Forklaring 10 (ønsket bidrag etter offentlige regler)	0.1380 672	0.2604 661	0.8794 676
Forklaring 11 (greiest at en tredjepart avgjorde)	0.2331 695	0.1990 675	0.8726 701

Som vi beskrev i tilsvarende tabell i forrige kapittel, kan korrelasjonen kan gå fra -1 til 1 . Vi ser at ingen av korrelasjonene i tabellen har tallverdier mellom $0,3$ og $0,7$. Forklaringene korrelerer sterkt med sin egen sumscore, mens korrelasjonen med de andre dimensjonenes sumscorer er liten. De tre dimensjonene er derfor relativt uavhengige av hverandre: Noen personer hadde én type begrunnelse, mens andre hadde en helt annen.

I dimensjon 1 inngår følgende fire forklaringer: ”Jeg hadde for liten kontakt med den andre forelderen.”, ”Vi snakket for dårlig sammen.”, ”Det var vanskelig å stole på den andres opplysninger.” og ”Vi ble ikke enige.”. Alle disse handler om konflikt og samarbeidsproblemer.

I dimensjon 2 inngår følgende tre forklaringer: ”Jeg forsto ikke regelverket for bidrag godt nok.”, ”Det var vanskelig å vite hvilket beløp som var fornuftig å avtale.” og ”Jeg ønsket ikke å bruke tid på å sette meg inn i regelverket for bidrag.”. Disse handler først og fremst om en opplevelse av at reglene er kompliserte. Men dette kan være forsterket gjennom at virkeligheten oppleves som kompleks.

I dimensjon 3 inngår følgende forklaringer: ”For å få fastsatt et bidrag i samsvar med offentlige regler.” og ”Det var greiest at en tredjepart avgjorde denne saken.” Disse handler om et ønske om at bidraget skulle bli fastsatt av en tredjepart.

I tillegg til at noen av forklaringene korrelerer med hverandre er det interessant å se på sammenhengen mellom de tre dimensjonene.

Tabell 4.4: Parvise korrelasjoner mellom sumscorene

	Dimensjon 1 Konflikt	Dimensjon 2 Kompleksitet	Dimensjon 3 Tredjepart
Dimensjon 1	1.0 751		
Dimensjon 2	0.1215 705	1.0 706	
Dimensjon 3	0.2119 707	0.2602 686	1.0 715

Alle korrelasjonene er statistisk signifikant forskjellig fra 0 , men de er lave. Tredjepartsdimensjonen korrelerer noe med begge de to andre dimensjonene. Dette er ikke overraskende, da både konflikt-dimensjonen og kompleksitets-dimensjonen kan tenkes å føre til et ønske om å få bidraget fastsatt av en tredjepart. Men korrelasjonene er lave. Det må derfor også være andre grunner til at mange ønsker en tredjepart.

Hvilken dimensjon er viktigst som forklaring på hvorfor parter ber om offentlig fastsetting? På bakgrunn av spørsmålet om hvilke forklaringer som var en viktig grunn, peker tredjepartsdimensjonen seg ut som den som forklarer mest. Videre har konfliktdimensjonen mer betydning enn kompleksitetsdimensjonen.

4.3 Andre grunner

I tillegg til de faste alternativene hadde respondentene anledning til å oppgi ”andre grunner”. 167 respondenter hadde benyttet denne muligheten. Begrunnelsene som oppgis varierer over et bredt spekter. Vi har i liten grad kvantifisert disse, da vi ikke har grunnlag for å si noe om hvor mange som ville sagt seg enige i disse påstandene dersom de hadde vært listet opp sammen med de andre. Vi må huske på at de som følte at de fikk ”sagt i fra” gjennom de påstandene vi listet opp i mindre grad har hatt behov for å formulere begrunnelser med egne ord. Likevel kan svarene fra de åpne boksene gi oss kunnskaper. Gjennomgangen gir oss en bredere oversikt over *mulige* begrunnelser.

Kjente ikke til muligheten

Vi forutsatte at partene var kjent med at de sto overfor et valg mellom å inngå privat avtale eller offentlig fastsetting. Men at man ikke visste om at det var mulig å avtale bidraget privat ble oppgitt som grunn for at bidraget ble fastsatt offentlig – dette gjaldt også parter som har hatt siste endring/fastsettelse etter at gebyret og det nye regelverket kom.

Den andre parten ville ikke

Noen skriver som at de selv helst ville ha inngått en privat avtale, men at den andre parten ønsket offentlig fastsettelse. Dette minner oss på at det må to parter til for å få til en privat avtale, mens det er tilstrekkelig at en av dem ønsker offentlig fastsetting for at dette skal bli resultatet.

Manglende bidragsevne

En begrunnelse som går igjen hos mange er at den bidragspliktige hadde så lav inntekt, eller ingen inntekt, at det ikke var aktuelt å inngå privat avtale.

Det er imidlertid ingen nedre begrensninger i hva to bidragsparter har anledning til å inngå avtale om. Men det er ikke overraskende at parter tror at det er utelukket å inngå bidrag når det ikke er et positivt beløp å avtale. Resultatet har formodentlig blitt at trygdekontoret har fastsatt bidraget til 0 kroner og at de som har inntekt over 134 200 kroner har måtte betale gebyr.

Bidragsmottakeren ønsker bidragsforskudd

Litt i samme ”leia” som de med manglende bidragsevne, kommer de som oppgir som grunn til offentlig fastsettelse at de ikke kunne inngå avtale fordi bidragsmottakeren ønsker bidragsforskudd. Når bidragsmottakeren ønsker bidragsforskudd er det et krav at partene har offentlig innkreving. At de også må ha offentlig fastsetting innebærer en misforståelse.

For at bidraget skal bli betalt

Mange bidragsmottakere oppgir at de fryktet at bidraget ikke ville bli betalt dersom de hadde privat avtale. Dette innebærer en misforståelse om at privat avtale ikke kan kombineres med offentlig innkreving.

Trygdekontoret hadde tidligere sagt at det ikke var mulig

Flere opplyser at de ved en tidligere henvendelse hadde fått vite at privat avtale ikke var mulig i deres situasjon. For de som mottok overgangsstønad var dette i stor grad tilfelle etter de gamle reglene. Men fra 1. oktober 2003 er det som nevnt over full avtalefrihet.

De fleste av de som skriver dette hadde første fastsettelse før endringene i regelverket. Vi ba respondentene svare for situasjonen slik den var sist gang bidraget ble endret. Erfaringer fra første fastsettelse som de har ”tatt med seg” videre vil imidlertid spille inn.

Noen av de som oppgir at de hadde fått til svar at det ikke var mulig å inngå privat avtale har åpenbart tenkt at ”privat avtale = privat fastsettelse og privat betaling”.

Bidragkalkulatoren gav ikke svar

Bidragkalkulatoren på trygdeetatens nettsider kan hjelpe parter som på egen hånd vil komme frem til hva bidraget skal være etter offentlige regler. Den har visse begrensninger, hovedsaklig knyttet til tre forhold:

1. Beregningen gjelder bare for ett barn.
2. Beregningen tar ikke hensyn til om noen av partene mottar en ytelse med barnetillegg.
3. Beregningen tar ikke hensyn til en eventuell avtale etter barneloven § 36 om delt bosted for barnet.

Spesielt den første av disse begrensningene omfatter mange parter. De har dermed begrensede hjelpemidler til å beregne bidraget på egen hånd. At bidragkalkulatoren ikke kunne brukes i deres sak ble oppgitt som grunn for å be om offentlig fastsetting.

Stoler ikke på kalkulatoren

Det ble også oppgitt som grunn for å be om offentlig fastsettelse at man ikke stolte på at kalkulatoren resultat var riktig. Spesielt er nok dette et ”problem” i tilfeller der den bidragspliktige til tross for en (lav) normalinntekt ikke har bidragsevne.

Uenighet om hvorvidt samværsavtalen skal legges til grunn

Uenighet om samvær er også en årsak som nevnes av flere. Dersom man er uenige om hvilken samværsklasse som skal legges til grunn er det ikke lett å bli enige om hvilket beløp regelverket tilsier.

Uenighet om virkningstidspunkt

Mens bidragkalkulatoren kan være til hjelp for å finne beløpets størrelse kan det være andre sider ved saken som gjør at man ikke blir enige om en avtale. Uenighet om virkningstidspunkt ble oppgitt som grunn for å be om offentlig fastsettelse.

5 Kjennskap til regelverket om gebyr og bruk av bidragskalkulatoren

5.1 Innledning

Et viktig incentiv til å få bidragsparter til å inngå private avtaler er at de slipper gebyret som følger med offentlig fastsetting. For at dette incentivet skal være treffsikkert, er det avgjørende at bidragspartene kjenner til hvilke regler som gjelder for ordningen. I dette kapitlet skal vi besvare følgende spørsmål: Er manglende kunnskaper om reglene for gebyr en forklaring på hvorfor parter ikke inngår privat avtale?

Det første spørsmålet ble forsøkt testet gjennom en serie spørsmål knyttet til kjennskap til regelverket. Vi opplyste om en bestemmelse og ba respondenten svare om hun visste eller ikke visste dette da bidraget sist ble avtalt eller offentlig fastsatt. Det er ulike metodiske svakheter knyttet til å teste faktakunnskap på denne måten.³⁹ F.eks. kan respondentene gjennom å få presentert det rette svaret ha et ønske om å fremstå som mer kunnskapsrike enn de i virkeligheten er og således svare at de kjente til en bestemmelse de i virkeligheten ikke kjente til.⁴⁰

Spørsmålene ble formet slik at vi ba respondentene svare for hva de visste den gangen bidraget sist ble endret. Det er en svakhet ved spørsmålet at det kan være vanskelig for respondenten å huske hva hun visste og ikke visste på et gitt tidspunkt, spesielt hvis det er lenge siden.

Det er vanskelig å si noe sikkert om hvordan frafallet har påvirket resultatene. Men hvis vi gjør den rimelige antakelsen at de som har valgt å delta i undersøkelsen i gjennomsnitt er minst like godt orientert om regelverket som de som ikke har svart, så vil eventuelle funn om fravær av kunnskaper likevel være interessante.

Til slutt i kapitlet vil vi se på hvor mange som har brukt bidragskalkulatoren.

5.2 Resultater fra spørsmålene om regelkjennskap

Vi stilte fem spørsmål om kjennskap til regelverket. I og med at spørsmålene dreier seg om deres kunnskaper på et bestemt tidspunkt (sist gang bidraget ble fastsatt/endret) er ikke alle respondentenes svar relevante. Dette gjelder de som har oppgitt at siste avtale/fastsettelse

³⁹ Et alternativt opplegg for å undersøke kjennskap til fakta er å stille spørsmål av typen ”fleip eller fakta”. Det er metodiske svakheter også knyttet til å teste faktakunnskap på denne måten. For det første vil noen respondenter sjekke opp fakta før de svarer på spørsmålet. For det andre kan noen la være å svare fordi de synes det er flaut å ikke vite svare. Det som imidlertid synes klart er at slike handlinger ensidig vil trekke svarene i retning av at flere svarer det som er riktig. Dermed er eventuelle resultater om at partene misforstår reglene likevel interessante. Den viktigste grunnen til at vi likevel valgte å ikke teste på denne måten, var at vi fryktet at svarprosenten kunne påvirkes vesentlig i negativ retning gjennom at folk som ønsker å slå opp fasitsvaret senere ville legge bort skjemaet og aldri svare.

⁴⁰ To forhold antas å redusere denne effekten. For det første, og viktigst, har respondentene svart anonymt. For det andre ble respondentene bedt om å svare for hva de visste *da bidraget sist ble endret*. Dette er noe som for de fleste ligger noe tilbake i tid. Det er rimelig å anta at det er lettere å innrømme det man ikke visste ”den gang” enn det ville ha vært å innrømme at man ikke vet dette i dag.

skjedde før ordningene vi spør om var innført.⁴¹ Gebyret ble gjeldende fra 1. juni 2002, derfor er de som hadde siste endring før dette ikke tatt med på spørsmål A, B, C og D (N = 998) i tabell 5.1. På spørsmål E, som omtaler en regel som ble innført 1. oktober 2003, er de som har svart at siste endring skjedde før 1. oktober 2003 utelatt (N = 881).⁴² I tabell 5.1 er resultatene oppgitt i tre kolonner. Kolonnen til venstre viser andelen som svarte at de ikke kjente til regelen. De to neste kolonnene viser tilsvarende for henholdsvis de med avtale og de med offentlig fastsetting.

Tabell 5.1: Manglende kjennskap til regelverket om gebyr

	Visste ikke i %		
	Alle	Priv. Avt.	Off.
A) Hver gang trygdekontoret fastsetter eller endrer et bidrag må begge parter som hovedregel betale et gebyr (for tiden 845 kroner) dersom de har en inntekt over 134 200 kroner.	39%	23%	41%
B) Selv om bidraget skal betales gjennom trygdeetaten, kan foreldrene inngå avtale om bidragets størrelse og slippe å betale gebyr.	43%	18%	46%
C) Selv om bidragsmottakeren ønsker å motta bidragsforskudd, kan foreldrene inngå avtale om bidraget og slippe å betale gebyr.	61%	37%	63%
D) Trygdekontoret endrer ikke bidraget når barnet blir eldre, uten at dere selv søker om det.	66%	48%	68%
E) Var du klar over at foreldrene står helt fritt til å avtale hvilket beløp bidraget skal være, også 0 kroner? (I noen tilfeller kan trygdekontoret etter en avtale ta opp saken av eget initiativ og gebyrfritt fastsette et bidrag etter gjeldende regler.)	52%	37%	54%

5.2.1 Hva finner vi om kjennskap til reglene om gebyr?

Gebyrordningen

Kjennskap til selve gebyrordningen ble undersøkt i spørsmål A. Spørsmålet er flersidig i den forstand at det på én gang spør etter respondentens kjennskap til (1) at det var et gebyr ved offentlig fastsettelse, (2) at dette gjaldt *begge* foreldrene og (3) at dette gebyret pålegges *hver gang* det søkes om endring. Men da manglende kjennskap til hver av disse komponentene vil

⁴¹ Respondentenes *tidfesting* av siste endring er heller ikke uproblematisk. For det første kan spørsmålet om dette tolkes på to måter. Enten kan respondenten tenke på fra hvilken måned vedtaket/avtalen hadde virkning, for det andre kan hun tenke på når vedtaket/avtalen ble gjort/inngått. Dette er antakeligvis et lite problem både fordi det sjelden er mer enn noen få måneder mellom disse hendelsene og fordi vi spesifiserte at de som hadde siste endring ved innføringen av nye regler skulle krysse av for oktober 2003. For det andre kan respondentene ha vanskelig med å huske når siste endring var. På spørsmål om registrering av hendelser innen en historisk tidsramme kan man forvente såkalte "teleskopeffekter" – at hendelser som skjedde før perioden blir dratt inn i den (Mordal 1989: 155). Tilsvarende kan en tenke seg at partene har vanskelig for å tidfeste når bidraget siste ble endret. Vi husker jo at det var ekstra høy missing på disse spørsmålene.

⁴² Det kan argumenteres med at også spørsmål C kun er gyldig etter innføringen av full avtalefrihet. Slik spørsmålet er stilt var det imidlertid også gyldig etter gamle regler, men da med presisering om at bidraget må være like høyt som bidragsforskuddet dersom ikke prosentreglene tilsa noe annet. Dersom vi begrenser oss til å se på de som har oppgitt siste endring til oktober 2003 eller senere, er det på dette spørsmålet 60 prosent som svarer nei blant "Alle", 36 prosent blant de som har avtale og 63 prosent blant de som har offentlig fastsetting.

gi fravær av incentiv til å inngå avtale er resultatet uansett interessant som et mål på fravær av kunnskaper om reglene.⁴³ Og at 39 prosent ikke var kjent med dette er en overraskende høy andel. De som har offentlig fastsetting har lavere kjennskap til reglene enn de med privat avtale.⁴⁴

Privat avtale med offentlig innkreving

43 prosent av de som svarte oppgav at de ikke visste at de først kunne inngå en privat avtale og deretter gebyrfritt be om at bidraget ble innkrevd gjennom trygdeetaten.⁴⁵

Som nevnt tidligere, er det fire muligheter vedrørende fastsettelse og innkreving:

Figur 5.1: Alternativer for fastsettelse og innkreving av barnebidrag

		Innkreving	
		Privat betaling	Offentlig innkreving
Fastsettelse	Privat avtale	1) Privat betaling av et privat avtalt bidrag	2) Offentlig innkreving av et privat avtalt bidrag
	Offentlig fastsetting	3) Privat betaling av et offentlig fastsatt bidrag	4) Offentlig innkreving av et offentlig fastsatt bidrag

Det er mange som tror valget står mellom alternativ 1 eller alternativ 4 i figur 5.1. Det er kanskje ikke så rart at parter som ikke har undersøkt dette tenker at privat avtale innebærer at man både bestemmer beløpet og gjør opp privat.

Dessuten kan man tenke seg at det blant de som kjenner til at det er *mulig* å få innkreving av et avtalt bidrag også vil være noen som tror at det blir gebyr straks man bringer trygdekontoret inn i bidragssaken. At gebyret kun gjelder fastsettingen og ikke innkrevingen er ikke åpenbart intuitivt.

⁴³ Motsatt kan det tenkes at en respondent som kjente til at det var gebyr, men som ikke kjente til at det var en inntektsgrense, kan ha kommet til å svare nei. Dette er i så fall en type kunnskapsmangel som gir mer incentiv til å inngå privat avtale. Slik spørsmålet er stilt, antas det å være få som har tenkt slik. Videre er det en mulighet for at noen som trodde at gebyret var høyere/lavere (fortrinnsvis lavere, for eksempel lik det som var gebyr da de sist undersøkte dette) enn det oppgitte 845,- kan ha svart nei.

⁴⁴ Ved første øyekast virker det spesielt overraskende at en så stor andel av de som har privat avtale har svart nei på disse spørsmålene. Men vi må huske at det er mange ulike grunner til at folk inngår privat avtale. Noen vil uansett inngå privat avtale, og man kan tenke seg at en part først setter seg inn i regelverket når det er nødvendig. En part som har valgt å inngå privat avtale, kan tenkes å tro at man bare må betale gebyr ved førstegangsfastsettelser og at senere endringer er gratis. Men dersom det var aktuelt å be trygdekontoret fastsette, ville han eller hun kanskje ha sjekket ut regelverket på dette punktet før beslutningen om å søke ble tatt.

⁴⁵ Det kan være to grunner til at respondenter har svart nei på dette spørsmålet. For det første at man tror at man må ha privat betaling når man har privat avtale. For det andre at man tror at det påfaller gebyr når man vil ha offentlig innkreving selv om man har privat avtale.

Vi vet at et stort flertall av alle som har privat avtale også har privat betaling. Med de mulighetene som offentlig innkreving gir, synes dette noe overraskende. Det er ikke urimelig å anta at mye av dette kan forklares med manglende kunnskaper om at alternativ 2 i figur 5.1 er en mulig og gebyrfri løsning for fastsetting og innkreving av bidrag.

Også i begrunnelsene for å be om offentlig fastsetting, som vi så på i kapittel 4, finner vi spor av det samme. Av de som tidligere har hatt privat avtale og nå har offentlig fastsetting er det 20 prosent som oppgir at det at betalingen fungerte dårlig når de hadde privat avtale var en viktig grunn til at de ba om offentlig fastsetting. De som uttrykker dette, sier at de tidligere vært i situasjon 1 og gått over til situasjon 4 i figuren over. Dette er imidlertid ingen nødvendig vei å gå dersom man er misfornøyd med betalingen. Man kan gå fra situasjon 1 til situasjon 2. Bidragsmottakeren kan sette frem krav om at trygdeetaten skal kreve inn både fremtidige bidrag og bidrag som skulle ha vært betalt inntil et år tilbake.⁴⁶

Full avtalefrihet

To av spørsmålene omhandlet avtalefriheten. Frem til 1. oktober 2003 var det begrensninger på hvilke private avtaler det var mulig å inngå. For det første var det i hovedsak ikke anledning til å avtale et lavere bidrag enn bidragsforskuddssatsen.⁴⁷ For det andre var det i tilfeller der bidragsmottakeren hadde overgangsstonad enda strengere krav til minstesats for en avtale.⁴⁸ Når de nye reglene for beregning av bidrag ble innført 1. oktober 2003 ble det innført full avtalefrihet.

De fleste bidragsmottakerene har bidragsforskudd.⁴⁹ Når bidragsmottakeren har bidragsforskudd har ikke partene anledning til å avtale privat betaling, da staten skal ha refusjon i forskuddet. I dette kan det ligge en mulighet for misforståelser ved at parter ikke er klar over at det likevel går an å inngå en privat avtale, jfr. diskusjonen over. Hele 61 prosent oppgav at de ikke visste dette. Dette er en overraskende høy andel.⁵⁰

52 prosent oppgav at de ikke visste at foreldrene står helt fritt med hensyn til hvilket beløp de kan betale. I og med at dette i noen tilfeller innebærer at staten i utgangspunktet ikke får full

⁴⁶ I tillegg til erfaringer med at betalingen fungerte dårlig kan *frykt* for at betalingen *vil* fungere dårlig føre til at man ikke ønsker å prøve privat betaling. Dersom man tror at privat betaling er en forutsetning for privat avtale, blir det dermed ikke aktuelt med privat avtale. En slik frykt var ikke med blant de faste alternativene i spørsmålet om begrunnelse for offentlig fastsetting, men på det åpne feltet var det flere bidragsmottakere som begrunnet valget av offentlig fastsetting med at de fryktet at betalingen ville fungere dårlig dersom de inngikk en privat avtale. Også her bidrar manglende kunnskaper om regelverket for fastsettelse/gebyr til at det inngås færre avtaler.

⁴⁷ I de tilfeller der utregning etter prosentreglene gav et lavere bidrag enn bidragsforskuddet, kunne trygdekontoret likevel godkjenne avtaler ned til det beløpet bidraget ville bli på etter prosentreglene.

⁴⁸ Frem til de nye bidragsreglene kom tok det offentlige refusjon i bidraget for utbetalt overgangsstonad. Refusjonen var på 70 prosent av det som oversteg bidragsforskuddet. Dersom trygdekontoret vurderte det slik at det var grunnlag for at fastsetting etter offentlige regler ville gi mer refusjon, tok trygdekontoret opp endringssak av eget tiltak. På det åpne feltet i spørsmålet om hvorfor bidraget sist ble fastsatt av det offentlige har flere av de med siste endring etter nye regler oppgitt at det ble gjort fordi de måtte det på grunn av at bidragsmottakeren hadde overgangsstonad. Også på dette punkt er det altså i det minste *noen* som har misoppfatninger av gjeldene regler.

⁴⁹ Per mai 2005 var det innvilget bidragsforskudd for 84,1 prosent av alle barn med løpende bidrag.

⁵⁰ Spesielt er det overraskende at 37 prosent av de som har privat avtale har svart dette. Vi har ikke tall på hvor mange av disse som selv har bidragsforskudd, men vi vet at det gis forskudd for 84,1 prosent av alle barn med løpende bidrag. Derfor vil det være noen som nettopp har bidragsforskudd og privat avtale som har svart nei på om de visste at dette var mulig. En forklaring på dette kan være at det i spørsmålet ligger innbakt at de visste at dette var gebyrfritt. De som har trodd at gebyret var knyttet til offentlig innkreving vil også ha svart nei på dette spørsmålet.

refusjon for bidragsforskuddet, vil en slik mulighet fremstå som lite intuitiv.⁵¹ Når i tillegg de tidligere bestemmelsene var slik at dette ikke var mulig er det derfor forståelig at mange ikke har fått med seg dette. I saker der den bidragspliktige åpenbart ikke har bidragsevne vil derfor bidragsmottakeren i mange tilfeller søke om både bidragsforskudd og barnebidrag, da man ikke kan ha bidragsforskudd uten at det er avtalt/fastsatt bidrag. Selv om bidraget blir satt til 0 kroner vil de partene som har inntekt over fritaksgrensen bli pålagt gebyr.⁵²

Endring av bidraget når barnet blir eldre

Av spørsmålene som omhandler regelkjennskap var det spørsmål D som målte størst fravær av kunnskap. Her oppgir 48 prosent av de som har avtale og 68 prosent av de som har offentlig fastsetting at de ikke visste at trygdekontoret ikke endrer bidraget når barnet blir eldre uten at de selv søker om det. Bakgrunnen for at vi stilte dette spørsmålet er at underholdskostnaden endres når barnet blir henholdsvis 7 år og 11 år. Hvis foreldrene ønsker å hele tiden ha et bidrag "etter regelverket" må de da hver gang ett av barna passerer denne aldersgrensen søke om endring, og således betale gebyr hver gang.⁵³ Det er derfor relevant for valget mellom privat avtale eller offentlig fastsetting. En svakhet ved dette spørsmålet er at noen kan ha tenkt på den årlige indeksreguleringen.⁵⁴ Når andelen som svarer nei er så høyt som det er, er det nærliggende å tro at dette kan forklare noe. Vi kunne med fordel ha brukt formuleringen "barnet passerer en aldersgrense" i spørsmålet.

Men selv om noen kan ha tenkt på indeksreguleringen er det mye som må forklares ved at mange parter trodde at trygdekontoret kan endre et bidrag etter hvert som barnet blir eldre. I de nye bidragsreglene ble det innført alderskategorier. Tidligere var den bidragspliktiges inntekt variabelen som nesten alene avgjorde størrelsen på bidraget. At trygdekontoret ikke hadde anledning til å fortløpende følge med på dette var rimelig nok. Men når det nå er lagt opp til at bidraget skal beregnes på grunnlag av en underholdskostnad som øker med barnets alder, er det ikke urimelig at mange parter trodde at bidraget automatisk vil bli justert etter hvert som barnet blir eldre.

Forskjeller mellom ulike grupper

Grunnet det store frafallet kan vi i liten grad konkludere om hvordan svarene på kunnskapsspørsmålene varierer mellom ulike grupper. Men to klare forskjeller finner vi. De som har privat avtale har i gjennomsnitt bedre kunnskaper om gebyr enn de uten, og de med høy utdanning har i gjennomsnitt bedre kunnskaper om regelverket enn de med lav utdanning.⁵⁵

⁵¹ Regelen er at i slike tilfeller vurderer trygdekontoret om det er grunnlag for å sette bidraget opp til det beløpet bidragsmottakeren har i bidragsforskudd. Denne endringen er gebyrfri, men endringen begrenser seg oppad til det som bidragsmottakeren mottar i bidragsforskudd.

⁵² Av de bidragssakene som løper med 0 kroner er 5 prosent fastsatt ved privat avtale, mot 13 prosent for alle løpende bidrag.

⁵³ Dette "behovet" reduseres gjennom at den økte underholdskostnaden ofte blir delvis kompensert gjennom at tilsynsutgiftene synker (fra barnehage/dagmamma til SFO ved 7 år, og fra SFO til ingen barnetilsyn ved 11 år). I og med at et offentlig fastsatt bidrag kun skal endres dersom den nye utregningen fører til et bidrag som avviker mer enn 10 prosent fra det gamle, vil det i en del av disse tilfellene ikke være grunnlag for endring.

⁵⁴ Indeksregulering av barnebidrag gjøres hvert år og følger utviklingen i konsumprisindeksen.

⁵⁵ Denne undersøkelsen gir ikke grunnlag for å trekke statistiske konklusjoner om de som har private avtaler i gjennomsnitt har høyere utdanning enn de som har offentlig fastsetting. Men dersom en hypotese om at de med private avtaler har mest utdanning skulle stemme, kan det se ut som om at (noe av) dette kan forklares som en indirekte effekt gjennom kjennskap til regelverket.

5.2.2 Læringseffekt?

Respondentene ble bedt om å svare for hva de visste da bidraget sist ble fastsatt. Ordningen med gebyr kom i juni 2002 og endringene i avtalefriheten trådte i kraft i oktober 2003. Kan det tenkes at mye av mangelen på kunnskap om ordningen med gebyr skyldes at gebyret akkurat var etablert, og at gebyr-bestemmelsene vil bli bedre kjent etter hvert?

Av de som har svart at bidraget sist ble endret juni 2002 eller senere har 69 prosent hatt siste endring i perioden juni 2002 til oktober 2003. For de fleste av disse vil den siste endringen ha vært første gang de endret bidraget etter gebyrordningen ble innført, og det er kanskje ikke overraskende at en del ikke hadde fått med seg at det var innført gebyr. Men de som har hatt siste endring i november 2003 eller senere vil i mange tilfeller ha hatt to endringer etter at gebyret ble innført. Derfor kunne en forvente at denne gruppens kunnskaper om gebyr er høyere enn for gruppen som helhet.⁵⁶

I tabell 5.2 har vi delt respondentene inn i to grupper.

- I kolonnen ”Gamle” er svarene til de som fikk bidraget fastsatt i perioden fra og med juni 2002 til og med oktober 2003 (N = 655).
- I kolonnen ”Nye” har vi tatt med de som har oppgitt at bidraget sist ble fastsatt november 2003 eller senere (N = 295).⁵⁷

Tabell 5.2: Variasjon i kjennskap til regelverket om gebyr etter tidspunkt for siste endring

	Visste ikke i %	
	Gamle	Nye
A) Hver gang trygdekontoret fastsetter eller endrer et bidrag må begge parter som hovedregel betale et gebyr (for tiden 845 kroner) dersom de har en inntekt over 134 200 kroner.	39%	37%
B) Selv om bidraget skal betales gjennom trygdeetaten, kan foreldrene inngå avtale om bidragets størrelse og slippe å betale gebyr.	45%	37%
C) Selv om bidragsmottakeren ønsker å motta bidragsforskudd, kan foreldrene inngå avtale om bidraget og slippe å betale gebyr.	61%	59%
D) Trygdekontoret endrer ikke bidraget når barnet blir eldre, uten at dere selv søker om det. Visste du dette da bidraget sist ble fastsatt eller endret/avtalen ble inngått?	68%	62%
E) (Ikke aktuelt) ⁵⁸		

⁵⁶ Det skal fremgå av trygdekontorets vedtaksbrev at det er gjort vedtak om gebyr uansett om gebyr blir pålagt eller gebyrfrifakt blir vedtatt. For de som blir pålagt gebyr vil dette bli tydeliggjort gjennom at det kommer regning på dette (bidragspliktige) eller at det er foretatt trekk i en utbetaling i bidrag/bidragsforskudd (bidragsmottakere).

⁵⁷ Grunnen til at N for disse gruppene ikke summerer opp til N for ”Alle” i forrige tabell, er at noen på spørsmålet om når bidraget sist ble endret bare har svart årstallet og har missing på måned. Blant de 998 i ”Alle” er det 48 som har oppgitt at bidraget ble endret i 2003 uten at de har oppgitt måned. Disse har vi ikke kunne avgjøre om hører hjemme i ”Nye” eller ”Gamle”. Dette er forklaringen til at både ”Nye” og ”Gamle” kan ha en lavere andel ”visste ikke” enn ”Alle” i forrige tabell, slik vi ser på spørsmål A.

⁵⁸ Som nevnt ved presentasjonen av den første tabellen er dette spørsmålet kun aktuelt for de som har hatt siste endring i oktober 2003 eller senere. Vi har derfor ikke undersøkt noen læringseffekt på dette spørsmålet.

Andelen som svarer nei på de fem spørsmålene går som forventet ned. Men kjikvadrattester viser at ingen av forskjellene er statistisk signifikante.⁵⁹ Vi har derfor ikke grunnlag for å si at det er en læringseffekt.

5.3 Bidragskalkulatoren

Vi så i kapittel 4 om begrunnelser for å be om offentlig fastsetting at forklaringen ”For å få fastsatt et bidrag i samsvar med offentlige regler.” scorete høyt. I tabell 4.1 så vi at 58 prosent svarte at de var helt enig i dette stemte med deres situasjon, og 27 prosent oppgav at dette var en viktig forklaring på hvorfor bidraget ble fastsatt offentlig. Som et hjelpemiddel for å kunne komme frem til hva et bidrag etter offentlige regler skal være, har trygdeetaten laget en bidragskalkulator som partene kan bruke som hjelpemiddel for å beregne bidragets størrelse. I og med at et ønske om å få fastsatt bidraget i samsvar med regelverket sto så sterkt, skulle en tro at mange ville oppsøke bidragskalkulatoren på trygdeetatens nettsider for å se om det kan være mulig å finne ut av dette på egenhånd. Tabellen under viser hvor mange som har prøvd denne:

Tabell 5.3: Har du prøvd bidragskalkulatoren?

	Andel som har prøvd bidragskalkulatoren
Alle	27 %
Privat avtale	50 %
Offentlig fastsettelse	25 %

27 prosent oppgir at de har prøvd bidragskalkulatoren.⁶⁰ Det er klar forskjell mellom de som har privat avtale og de som har offentlig fastsetting. Mens halvparten av de med privat avtale oppgir at de har prøvd den, er det blant de som har offentlig innkreving bare 25 prosent som oppgir at de har prøvd bidragskalkulatoren.

At ikke flere enn 27 prosent har prøvd bidragskalkulatoren kan ha flere årsaker.

For det første må vi spørre oss om bidragskalkulatoren er tilstrekkelig kjent. Den ble markedsført gjennom informasjonsbrevet fra Omregningssentralen.⁶¹ Men i denne sammenheng kom det mye informasjon på en gang, og informasjon om bidragskalkulatoren kan ha druknet i mengden. Bidragskalkulatoren er ikke nevnt i bidragsbrosjyren, og hvordan bidragskalkulatoren markedsføres når partene oppsøker trygdekontoret for å få informasjon eller i forbindelse med at det fremsettes en søknad vil trolig også variere.

⁵⁹ Når alle forskjellene går i samme retning er det fristende å tro at vi likevel kan konkludere med at vi kan se en læringseffekt. Men det er bare for spørsmål B at p-verdien er i nærheten av signifikansnivå ($p = 0,063$). For de andre spørsmålene er p-verdiene så høye at tester som ser flere spørsmål under ett heller ikke vil gi statistisk signifikante resultater.

⁶⁰ Tallene gjelder selvfølgelig bare de som svarte på undersøkelsen. Dersom vi antar at det er en positiv sammenheng mellom å delta på undersøkelsen og å prøve bidragskalkulatoren vil det være enda færre blant utvalgsrammen som har prøvd bidragskalkulatoren.

⁶¹ I forbindelse med at de nye reglene for fastsetting av barnebidrag ble innført 1. oktober 2003 opprettet Rikstrygdeverket ”Omregningssentralen” som var en enhet som tilbød alle parter som ønsket det å endre bidraget etter de nye reglene.

For det andre kan det hende at de ikke hadde alle opplysningene som trengs. Forklaringen ”det var vanskelig å stole på den andres opplysninger” er interessant her. Respondentene er i gjennomsnitt mer enig enn uenig i dette og 26 prosent oppgir at dette er en viktig forklaring på hvorfor de ba om offentlig fastsetting. Bruk av bidragskalkulatoren forutsetter at man har opplysninger om den andre parten. Når man ikke stoler på den andres opplysninger kan man ikke beregne bidraget på egenhånd.

For det tredje kan det tenkes at en selv eller den andre parten uansett ikke var interessert i privat avtale, slik at det ikke var noen vits i å bruke bidragskalkulatoren. Det er parter som har bestemt seg for å (prøve å) inngå privat avtale som har størst behov for å benytte seg av bidragskalkulatoren. Det er dermed ikke overraskende at flest med privat avtale har prøvd den.

For det fjerde kan det tenkes at noen av de som svarte at de ikke har prøvd bidragskalkulatoren kan ha lest veiledningen, men ikke kommet lenger da de har fått inntrykk av at kalkulatoren ikke kan brukes til å beregne bidraget i deres sak. Bidragskalkulatoren beregner bare bidrag for ett barn om gangen og tar ikke hensyn til eventuelle barnetillegg i ytelser eller at partene har avtalt delt bosted. Den første av disse begrensningene – at den bare beregner bidrag for ett barn om gangen – er viktig for flest. Årsaken til at dette er en begrensning er at det i tilfeller der den bidragspliktige betaler bidrag for mer enn ett barn og summen av bidragene før et evt. samværsfradrag overstiger den bidragspliktiges bidragsevne skal bidragene reduseres forholdsmessig. I de fleste tilfeller er imidlertid ikke dette aktuelt, og kanskje kunne en forklaring av i hvilke tilfeller kalkulatoren ikke gir riktig resultat når den bidragspliktige betaler bidrag til mer enn ett barn gjort at flere hadde kunne benytte bidragskalkulatoren.

For det femte kan manglende tilgang til Internett eller manglende erfaring med bruk av dette mediet gjøre at noen ikke kan gjøre bruk av dette verktøyet.

Når det gjelder forskjellen i bruk av bidragskalkulatoren mellom de som har privat avtale og de som har offentlig fastsetting, så må den ikke tolkes kausalt. Vi har ingen holdepunkter for å si at det at man kjenner til eller har prøvd bidragskalkulatoren øker sjansen for at man vil fastsette bidraget gjennom privat avtale. En vel så nærliggende hypotese er at de som ønsker å inngå privat avtale i større grad oppsøker bidragskalkulatoren.

6 Oppsummering og konklusjon

Vi gjennomførte en postal spørreskjemaundersøkelse blant et utvalg av bidragsparter. Til tross for stort og skjevt frafall fant vi likevel to interessante funn:

- Valget av privat avtale eller offentlig fastsetting er klart bestemt av forskjellige underliggende holdningsdimensjoner.
- Kunnskapen om reglene for hvordan bidraget kan fastsettes og når det påfaller gebyr er lav.

6.1 Hovedfunn

6.1.1 Ulike begrunnelser for valget mellom privat avtale og offentlig fastsetting

Vi har identifisert tre dimensjoner i begrunnelser partene oppgir for å inngå privat avtale:

- a) Noen anser bidraget for å være et privat anliggende.
- b) Noen inngår privat avtale fordi de har et ønske om at bidraget skal være høyere eller lavere enn hva bidraget vil bli med offentlige regler.
- c) Noen inngår privat avtale for å unngå eller dempe en konflikt med den andre parten.

Vi har videre identifisert tre dimensjoner som forklarer hvorfor parter velger offentlig fastsetting:

- e) Noen ber om offentlig fastsetting for å unngå eller dempe en konflikt med den andre parten.
- f) Noen ber om offentlig fastsetting fordi de synes regelverket er for vanskelig.
- g) Noen har et ønske om at en tredjepart skal fastsette bidraget

Ulike bidragsparter står i ulike livssituasjoner. Det er store variasjoner med hensyn til økonomiske ressurser og kunnskapsnivå, og det er store variasjoner i hvordan relasjonen til den andre parten er. Dette gir ulike beveggrunner for handling. Men de som oppgav en type begrunnelse oppgav i liten grad begrunnelser som er knyttet til de andre dimensjonene.⁶² Noen personer hadde altså én type begrunnelse, mens andre hadde en helt annen.

Det er verdt å merke seg at begge grupper har en konflikt-dimensjon. Intuitivt vil en tro at de som har privat avtale i hovedsak har en "harmonisk" bidragssak, mens de som ber om offentlig fastsettelse kan ha mer konflikter knyttet til bidraget. Gjennomgangen av begrunnelser for privat avtale eller offentlig fastsetting minner oss imidlertid om at det blant begge grupper finnes store variasjoner. Noen inngår privat avtale under press for å

⁶² For begrunnelsene for å inngå privat avtale var forskjellene mellom dimensjonene veldig klare. Når det gjelder begrunnelsene for å be om offentlig fastsetting er dimensjon g til en viss grad knyttet sammen med de to andre dimensjonene.

dempe/hindre konflikter, mens noen som ber om offentlig fastsetting oppgir at de syntes dette var en grei måte å ordne det på: å slippe å krangle om penger og kunne samarbeide bedre om resten.

Alle de identifiserte dimensjonene spiller en vesentlig rolle i valget mellom privat avtale og offentlig fastsettelse. For dimensjonene som forklarer valget av privat avtale har vi ikke grunnlag for å si hvilken som betyr mest. Blant dimensjonene som forklarer at parter ber om offentlig fastsettelse har tredjepartsdimensjonen mest betydning, konfliktdimensjonen har nest mest betydning mens kompleksitetsdimensjonen betyr minst.

Begrunnelsene for å inngå privat avtale eller be om offentlig fastsetting ble testet gjennom et sett med faste alternativer. Et slik sett av påstander kan aldri bli uttømmende. Vi hadde også åpne spørsmål som viste et stort mangfold av mulige årsaker til at private avtaler blir inngått eller ikke. Med unntak av at det åpenbart er mange som inngår avtale for å slippe gebyret har vi ikke grunnlag for å si noe om styrken på de begrunnelsene vi ikke hadde med på skjemaet. I hvilken grad flere begrunnelser vil knytte seg sammen med de dimensjonene vi har identifisert, eller om de representerer egne dimensjoner, har vi heller ikke grunnlag for å si noe om.

6.1.2 Kjennskap til regelverket omkring gebyr

Resultatene viser at det knytter seg misforståelser til regelverket for hvordan bidraget kan fastsettes/innkreves og når det påfaller gebyr. Misforståelsene er knyttet til flere ulike bestemmelser, og hver av dem angår store andeler av bidragspartene.

- a) Hver gang trygdekontoret fastsetter eller endrer et bidrag må hver av partene som hovedregel betale et gebyr. Denne **gebyrordningen** er overraskende lite kjent.
- b) Muligheten til å inngå **privat avtale med offentlig innkreving** er lite kjent. For mange fremstår bidragsfastsettelsen som et valg mellom privat avtale med privat betaling og offentlig fastsettelse med offentlig innkreving. Mellomløsningen, som både innebærer gebyrfri fastsettelse, effektiv innkreving og mulighet for bidragsforskudd, er lite kjent.
- c) Det er lite kjent at partene har **full avtalefrihet**. Mange er av den oppfatning at det ikke er mulig å inngå privat avtale når bidragsmottakeren har bidragsforskudd. Dessuten er det mange som ikke kjenner til at partene er uten begrensninger med hensyn til hvilket beløp de kan gjøre avtale om.
- d) Et bidrag løper til barnet fyller 18 år om ikke en av partene tar initiativ til å få det endret. At **endringer av bidraget når barnet blir eldre** kun blir gjort etter søknad fra foreldrene var lite kjent.

6.2 Hva sier dette oss?

6.2.1 Informasjonsbehov

Resultatene fra spørsmålene om kjennskap til regelverket viser oss at det er et stort informasjonsbehov. Et viktig spørsmål melder seg: Hvor henter partene sine kunnskaper om bidragsfastsettelse fra?

Det er rimelig å tro at kunnskap hentes fra mange hold. Trygdekontoret og trygdeetatens nettsider er to av mange informasjonskilder som også omfatter bl.a. media, venner og bekjente.

Når en person henvender seg til trygdekontoret i en samlivsbruddsituasjon er hun i en situasjon der hun må ta inn mye informasjon på en gang. En nyseparert bidragsmottaker vil trenge informasjon om bidrag, bidragsforskudd, utvidet barnetrygd, overgangsstønad, stønad til barnetilsyn og evt. utdanningsstønad. For noen kommer i tillegg flytting med praktiske utfordringer og ny barnehage/skole. Alt dette mens man er i en livskrise. At bestemmelsene om avtaler og gebyr ikke er det som fester seg sterkest er kanskje ikke så rart?

Informasjonen om bidrag som tilegnes gjennom media kan være upresis og vil ofte være om andre temaer enn private avtaler.⁶³ Informasjonsutveksling foregår også mellom venner og bekjente. Med tanke på hva vi finner av misoppfattelser og mangel på kunnskap kan det være fare for at dette sprer seg. Gjennom slike overleveringer av kunnskaper vil gamle regler kunne ”henge igjen”.

Informasjonsbehovet øker når innholdet er lite intuitivt. Ikke alle bestemmelsene rundt fastsettelse og gebyr kan sies å være like intuitive:

- at privat avtale ikke nødvendigvis innebærer privat betalingsformidling
- at det er gebyrfritt med offentlig innkreving
- at det er lov til å avtale lavere bidrag enn bidragsforskuddet
- at gebyret påfaller begge parter, også den som ikke søkte

6.2.2 Potensiale for å inngå flere avtaler

De siste årene har det vært en klart positiv utvikling i andelen som inngår private avtaler. Men resultatene tyder på at det fortsatt er et stort potensiale for å få flere til å inngå privat avtale.

- Mange oppgir et ønske om å få fastsatt bidraget etter offentlige regler som en viktig grunn til at de ba om offentlig fastsettelse. Regelverket for fastsettelse oppleves som komplisert. Samtidig ser vi at bidragskalkulatoren på trygdeetatens nettsider er lite brukt av de som har svart.
- Mange er ikke kjent med at det er mulig å inngå privat avtale og samtidig gebyrfritt få offentlig innkreving av det avtalte bidraget.

⁶³ Da de nye bidragsreglene ble innført i 2003 vakte det mye medieoppmerksomhet. Men fokuset var, naturlig nok, på de nye reglene for beregning av bidraget. At det samtidig ble innført full avtalefrihet forsvant i stor grad mellom beregning og fordeling av underholdskostnad og samværsfradrag.

- Mange er ikke klar over at de har full avtalefrihet både i forhold til beløpets størrelse og uavhengig av hvilke ytelser man har fra trygdekontoret.

Disse tre momentene taler alle for at det er muligheter for å oppnå målet om flere avtaler i enda større grad. Utfordringen er å nå frem med nødvendig informasjon.

6.3 Hvilke svar har vi på problemstillingen?

Vi hadde følgende problemstilling for denne undersøkelsen:

Hva forklarer at noen inngår privat avtale, mens andre søker om offentlig fastsetting?

På grunn av lav svarprosent og skjevt frafall har vi ikke kunnet gi så mange svar på problemstillingen som vi skulle ønske. Blant annet har vi ikke grunnlag for å si hva som kjennetegner parter som velger de ulike løsningene.

Men likevel har vi noen interessante funn:

Forhold som trekker i retning av at parter velger privat avtale:

- at partene anser bidraget for å være et privat anliggende.
- at partene ønsker individuelle tilpasninger, som f.eks. et høyere eller lavere bidrag enn offentlige fastsetting vil tilsi.
- at partene anser at en offentlig fastsetting vil øke konfliktnivået i forhold til den andre parten.
- at partene ønsker å slippe å betale fastsettelsesgebyr.

Forhold som trekker i retning av at parter velger offentlig fastsetting:

- at man har et ønske om at en tredjepart skal avgjøre bidraget.
- at man har liten eller ingen kontakt med den andre parten, eller at man anser en offentlig fastsetting som en mindre konfliktskyt løsning enn ”forhandlinger” om privat avtale.
- at man synes regelverket for fastsetting av bidragsbeløpet er komplisert.
- at man har ulike misoppfattelser knyttet til regelverket om fastsettelse og gebyr:
 - at man ikke kjenner til at man kan ha offentlig innkreving også når man har privat avtale.
 - at man ikke kjenner til alle reglene om fastsettelsesgebyr.
 - at man ikke kjenner til at det ikke er begrensninger knyttet til i hvilke situasjoner eller om hvilket beløp man kan inngå privat avtale.

Referanser

Greene, W. H. (2003): *Econometric Analysis 5th ed.* Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.

Haraldsen, Gustav (1999): *Spørreskjemametodikk etter kokebokmetoden.* Ad Notam Gyldendal.

Mordal, Tove L (1989): *Som man spør får man svar.* Tano.

Moxnes, Kari og Winge, Asgeir (2000): *Foreldresamarbeid etter skilsmisse*. Allforsk.

Shuman, Howard og Presser, Stanley (1981): *Questions and Answers in Attitude Surveys*. Academic Press.

Skevik, Anne og Hyggen, Christer (2002): *Samværsfedrenes situasjon*. NOVA.

Thuen, Frode (2004): *Livet som deltidsforeldre*. Fagbokforlaget.

Vedlegg A: Informasjonsbrev

Trygdeetaten

Vår dato: 12. mai 2005

Saksbehandler: Ivar Areklett
Direktenummer: 22 92 72 37

SPØRREUNDERSØKELSE OM BARNEBIDRAG

Rikstrygdeverket gjennomfører på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet en undersøkelse som skal gi mer kunnskaper om valg mellom offentlig fastsetting og private avtaler. Hensikten med å undersøke dette, er å finne ut om det er godt nok lagt til rette for å inngå private avtaler.

Vi inviterer deg til å delta i undersøkelsen.

Vedlagt finner du to spørreskjemaer. **Du skal bare svare på ett av skjemaene.** Det ene skal besvares hvis bidraget er fastsatt ved privat avtale, det andre hvis bidraget er fastsatt av det offentlige.

For de fleste vil skjemaet være greit å fylle ut. Vi vil likevel presisere følgende:

- Dersom du har et bidrag som er fastsatt til 0 kroner, er det likevel viktig at du fyller ut skjemaet.
- Dersom du har flere barn som du enten betaler eller mottar bidrag for, ber vi deg svare for bidraget til det barnet som er født tidligst på året. Har du for eksempel to barn du enten mottar eller betaler bidrag for, og det ene er født den 4. mars og det andre er født den 23. februar, så skal du svare for barnet som er født den 23. februar. Har du to barn som er født samme dato (for eksempel tvillinger), kan du velge selv hvem du vil svare for.
- Noen har gjort en privat avtale som trygdekontoret senere har endret på eget initiativ. Vi ber deg i så fall legge til grunn avtalen når du svarer.
- Noen vil nylig ha hatt eller venter å få endringer i bidraget eller andre forhold vi spør om. Vi ber deg i så fall om å svare for situasjonen slik den er i mai 2005.

Vedlagt følger en ferdig frankert svarconvolutt. Vi ber om at ferdig utfylt spørreskjema returneres i denne **innen 25. mai 2005**. Du svarer anonymt. Alle skjemaene og svarconvoluttene er helt like. Derfor vil ingen ha mulighet til å finne ut hvem som har svart.

Har du spørsmål om utfylling av skjemaet er du velkommen til å ringe prosjektleder Ivar Areklett på tlf. 22 92 72 37.

Vi takker for at du tar deg tid til å delta i undersøkelsen.

Med hilsen

Arild Sundberg
trygdedirektør

Hilde Olsen
avdelingsdirektør

Vedlegg B: Spørreskjema – for de med privat avtale

Dette skjemaet brukes dersom du har **privat avtale**

Spørreskjema Private avtaler om barnebidrag

Deler av skjemaet skal leses av en maskin. Det er derfor best om man bruker kulepenn og krysser av omtrent midt i ruta, slik: . Dersom du har krysset av feil, rettes dette opp ved å skraverer hele ruta, slik: .

Tall settes inn i boksene,

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

slik:

Vi minner om at dersom du har flere barn som du betaler eller mottar bidrag for, skal du i hele skjemaet svare for det barnet som er født tidligst på året.

A) Litt om bidraget og barnet

Spm 1: Hvordan ble bidraget for dette barnet sist fastsatt eller endret?

Ved privat avtale mellom meg og den andre foreldereren

Av trygdekontoret/bidragsfogden

Av domstolen

Av Omregningssentralen

(ved overgang til nye bidragsregler 1. oktober 2003)

→ NB: Svar bare på det andre skjemaet!

→ NB: Svar bare på det andre skjemaet!

→ NB: Svar bare på det andre skjemaet!

Spm 2: Barnets alder.

--	--

 år

Spm 3: Er barnet jente eller gutt?

Jente

Gutt

Spm 4: Har bidraget for dette barnet tidligere vært fastsatt offentlig?

Ja

Nei

Spm 5: Har dere tidligere gjort opp bidraget for dette barnet uten at det ble betalt gjennom trygdeetaten?

Ja

Nei

B) Hvorfor privat avtale?

Spm 6: Nedenfor finner du noen forklaringer på hvorfor noen velger å fastsette bidraget gjennom en privat avtale. **For hver forklaring vil vi først be deg om krysse av for i hvilken grad du er enig eller uenig i at dette stemte med din situasjon da avtalen ble inngått. Deretter vil vi be deg om å sette kryss helt til høyre, dersom du mener dette var en viktig forklaring på hvorfor dere inngikk privat avtale om barnebidraget.**

☞	Helt Uenig 1	2	3	4	Helt Enig 5	Kryss hvis viktig
Vi mente at barnebidrag er et privat anliggende.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Av hensyn til barnet ønsket vi å komme frem til en avtale på egen hånd.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi ønsket et høyere bidrag enn det offentlig fastsetting ville gi.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi ønsket et lavere bidrag enn det offentlig fastsetting ville gi.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Avtalen om bidrag hang sammen med andre forhold knyttet til samlivsbruddet (fordeling av bolig el. l.).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Å be trygdekontoret fastsette ville ha øket konfliktnivået mellom oss foreldre.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ville slippe papirarbeidet som en søknad til trygdekontoret ville medføre.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg følte meg presset til å skrive under på en avtale som den andre forelderen foreslo.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre grunner (skriv i boksen):	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Spm 7: Nedenfor finner du noen forklaringer på hvordan parter kommer frem til størrelsen på bidraget når de inngår en privat avtale. **For hver forklaring vil vi først be deg om krysse av for i hvilken grad du er enig eller uenig i at dette stemte med din situasjon da avtalen ble inngått. Deretter vil vi be deg om å sette kryss helt til høyre, dersom du mener dette var en viktig forklaring på hvordan dere kom frem til størrelsen på bidraget.**

	Helt Uenig 1	2	3	4	Helt Enig 5	Kryss hvis viktig
Bidraget var en del av en større avtale om det økonomiske skiftet etter samlivsbruddet.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi fikk hjelp av trygdekontoret.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi brukte beløpet som fremkom av bidragskalkulatoren på trygdeetatens nettsider.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bidraget ble satt like høyt som bidragsforskuddet.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bidraget ble satt lik trygdeetatens foreløpige beregning ved overgang til nye regler i 2003.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi avtalte det som vi mente var det mest riktige etter regelverket.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi avtalte det som var mest riktig i vår situasjon.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg godtok den andre partens forslag.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre grunner (skriv i boksen):	☐	☐	☐	☐	☐	☐

☞

C) Veiledning fra trygdeetaten

På trygdeetatens internettsider ligger det en bidragskalkulator som er et hjelpemiddel til å få beregnet hva en offentlig fastsetting vil gi i bidrag. Bidragskalkulatoren kalles også for bidragsveileder. Vi vil nå stille noen spørsmål om bidragskalkulatoren.

☞

Spm 8: Har du prøvd bidragskalkulatoren?

6

Ja

6

Nei → gå til spørsmål 11

Spm 9: Hvor fornøyd eller misfornøyd er du totalt sett med bidragskalkulatoren?

**Veldig
fornøyd**

6

**Veldig
misfornøyd**

1

2

3

4

5

Spm 10: Nedenfor følger noen påstander om bidragskalkulatoren. Vi ber deg om å krysse av for i hvor stor grad du er enig eller uenig i følgende påstander.

Sett ett kryss på hver linje.

Helt enig 1	2	3	4	Helt uenig 5
-------------------	---	---	---	--------------------

Veiledningen til bruk av bidragskalkulatoren er god.

Den er enkel å bruke.

Den har mange vanskelige ord.

Den krever opplysninger jeg ikke har.

Den kan brukes til å beregne bidraget i min sak.

Den gir ikke riktig beløp.

6

Spm 11: Hvor fornøyd eller misfornøyd er du totalt sett med den behandling og service du har fått ved trygdekontoret?

**Veldig
fornøyd**

**Veldig
misfornøyd**

1

2

3

4

5

Spm 12: Hvilken type kontakt hadde du med trygdekontoret sist gang bidraget for dette barnet ble avtalt? **Du kan sette flere kryss.**

- Ingen kontakt
- Brev ☞
- Telefon
- E-post ☞
- Personlig fremmøte ved trygdekontorets resepsjon
- Timeavtale med saksbehandler

Spm 13: Hvordan vil du beskrive denne kontakten? Du kan sette flere kryss.

- Jeg ble orientert om muligheten til å inngå privat avtale.
- Jeg fikk tilbud om hjelp til å bruke bidragskalkulatoren.
- Jeg fikk svar på mine spørsmål om regelverket.
- Jeg fikk hjelp til å fylle ut søknadsskjema ☞
- Annet (skriv i boksen):

D) Regelverket ☞

Spm 14: Mange parter opplever at reglene for fastsetting og innkreving av barnebidrag er kompliserte. Vi vil be deg svare hva du visste eller ikke visste da bidraget for dette barnet sist ble avtalt.

	Ja	Nei
Hver gang trygdekontoret fastsetter eller endrer et bidrag må begge parter som hovedregel betale et gebyr (for tiden 845 kroner), dersom de har en inntekt over 134 200 kroner. Visste du dette da avtalen ble inngått?	☐	☐
Selv om bidraget skal betales gjennom trygdeetaten, kan foreldrene inngå avtale om bidragets størrelse og slippe å betale gebyr. Visste du dette da avtalen ble inngått?	☐	☐
Selv om bidragsmottakeren ønsker å motta bidragsforskudd, kan foreldrene inngå avtale om bidraget og slippe å betale gebyr. Visste du dette da avtalen ble inngått?	☐	☐
Trygdekontoret endrer ikke bidraget når barnet blir eldre, uten at dere selv søker om det. Visste du dette da avtalen ble inngått?	☐	☐
Var du klar over at foreldrene står helt fritt til å avtale hvilket beløp bidraget skal være, også 0 kroner? (I noen tilfeller kan trygdekontoret etter en avtale ta opp saken av eget initiativ og gebyrfritt fastsette et bidrag etter gjeldende regler.)	☐	☐

E) Samvær med barnet og kontakten mellom foreldrene

<p>Spm 15: Har dere en avtale som regulerer samværet barnet har med den bidragspliktige?</p> <p>☐ Ja, vi har en skriftlig samværsavtale</p> <p>☐ Ja, vi har en muntlig samværsavtale</p> <p>☐ Nei, men barnet har likevel samvær</p> <p>☐ Barnet har ikke samvær</p>	<p>Spm 16: Vanlig samvær etter Barneloven er én ettermiddag i uka, annenhver helg og delte ferier. Hvilken samværsordning er avtalt for barnet akkurat nå?</p> <p>☐ Vanlig samvær etter barneloven</p> <p>☐ Mer enn vanlig samvær</p> <p>☐ Mindre enn vanlig samvær</p> <p>☐ Det er ikke avtalt samvær</p>
<p>Spm 17: Er graden av samvær i tråd med det dere har avtalt?</p> <p>☐ Ja</p> <p>☐ Nei, samværet er mer enn avtalt</p> <p>☐ Nei, samværet er mindre enn avtalt</p> <p>☐ Det er ikke avtalt samvær</p>	<p>Spm 18: Har du noen gang bodd sammen med den andre forelderen?</p> <p>☐ Ja, vi har vært gift</p> <p>☐ Ja, vi har vært samboere, men ikke gift</p> <p>☐ Nei</p>

Spm 19: Nå kommer noen spørsmål om din kontakt med den andre forelderen. Vi vil be deg vurdere hvor godt du mener følgende utsagn passer med deres situasjon.

Sett ett kryss på hver linje.	Helt enig 1	2	3	4	Helt uenig 5
Vi er fortsatt gode venner.	☐	☐	☐	☐	☐
Vi har lett for å samarbeide.	☐	☐	☐	☐	☐
Den andre forelderen har liten forståelse for min økonomiske situasjon.	☐	☐	☐	☐	☐
Vi er sammen for barnets skyld i fødselsdager, høytider m. m.	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg treffer den andre forelderen bare i forbindelse med henting eller bringing til samvær.	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har ingen kontakt med den andre forelderen.	☐	☐	☐	☐	☐

F) Bakgrunnsspørsmål

Til slutt trenger vi opplysninger om deg, den andre forelderen og bidraget for dette barnet.

Spm 20: Er du mann eller kvinne?

- Mann
 Kvinne

Spm 21: Har du flere barn sammen med moren/faren til dette barnet?

- Nei
 Ja

Spm 22: Er du bidragsmottaker eller bidragspliktig for dette barnet?

Bidragsmottaker
 Bidragspliktig

→

↓

Spm 22 c: Betaler du bidrag for flere enn dette barnet? Det kan enten dreie seg om barn sammen med den andre forelderen eller barn med en annen partner.

- Ja
 Nei

Spm 22 b: Betaler den bidragspliktige bidrag for flere enn dette barnet? Det kan enten dreie seg om barn sammen med deg eller barn med en annen partner.

- Ja
 Nei
 Vet ikke

Spm 23: Hvor mye er bidraget for dette barnet på per måned? Vi vil vite det løpende månedlige bidraget som den bidragspliktige skal betale til bidragsmottakeren for dette barnet. Betaling av bidragsgjeld holdes utenfor.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Spm 24: Når startet bidragssaken for dette barnet for første gang? Hvis du ikke husker, svar så godt du kan.

Måned	År	
☐ Januar	☐ 2005	☐ 1993
☐ Februar	☐ 2004	☐ 1992
☐ Mars	☐ 2003	☐ 1991
☐ April	☐ 2002	☐ 1990
☐ Mai	☐ 2001	☐ 1989
☐ Juni	☐ 2000	☐ 1988
☐ Juli	☐ 1999	☐ 1987
☐ August	☐ 1998	
☐ September	☐ 1997	
☐ Oktober	☐ 1996	
☐ November	☐ 1995	
☐ Desember	☐ 1994	
☐ Vet ikke		

Spm 25: Når ble bidraget for dette barnet sist endret? **Se bort fra den årlige indeksreguleringen. Hvis det ble gjort i forbindelse med overgang til nye bidragsregler, ber vi om at du krysser av for oktober 2003.**

Måned	År	
☐ Januar	☐ 2005	☐ 1993
☐ Februar	☐ 2004	☐ 1992
☐ Mars	☐ 2003	☐ 1991
☐ April	☐ 2002	☐ 1990
☐ Mai	☐ 2001	☐ 1989
☐ Juni	☐ 2000	☐ 1988
☐ Juli	☐ 1999	☐ 1987
☐ August	☐ 1998	
☐ September	☐ 1997	
☐ Oktober	☐ 1996	
☐ November	☐ 1995	
☐ Desember	☐ 1994	
☐ Vet ikke		

Spm 26: Din alder.

år

Spm 27: Den andre forelderens alder.

år

Spm 28: Hva er din høyeste fullførte utdanning?

- Ingen utdanning
 Folkeskole/Ungdomsskole
 Videregående skole
 Høyskole/Universitet inntil 4 år
 Høyskole/Universitet utover 4 år

Spm 29: Hva er den høyeste fullførte utdanning til den andre forelderen?

- Ingen utdanning
 Folkeskole/Ungdomsskole
 Videregående skole
 Høyskole/Universitet inntil 4 år
 Høyskole/Universitet utover 4 år
 Vet ikke

Spm 30: Hva var din årsinntekt i 2004? Omtrentlig beløp er tilstrekkelig.

<div style="display: flex; justify-content: space-between; border-bottom: 1px solid black; margin-bottom: 5px;"> </div>	kroner
---	--------

Spm 31: Hva var den andre forelderens årsinntekt i 2004? Svar så godt du kan.

- Mindre enn 135 000
 135 000 – 249 999
 250 000 – 349 000
 350 000 eller mer
 Vet ikke

Spm 32: Mottar du noen av de følgende trygdeytelser? Du kan sette flere kryss.

- Uførepensjon
- Tidsbegrenset uførestønad
- Attføringspenger
- Dagpenger
- Rehabiliteringspenger
- Overgangsstønad

Spm 33: Mottar den andre forelderen noen av de følgende trygdeytelser? Du kan sette flere kryss.

- Uførepensjon
- Tidsbegrenset uførestønad
- Attføringspenger
- Dagpenger
- Rehabiliteringspenger
- Overgangsstønad
- Vet ikke

Tusen takk for at du tok deg tid til å fylle ut skjemaet!

B) Hvorfor offentlig fastsetting?

Spm 6: Nedenfor finner du noen forklaringer på hvorfor noen velger å la det offentlige fastsette bidraget. For hver forklaring vil vi først be deg om krysse av for i hvilken grad du er enig eller uenig i at dette stemte med din situasjon da bidraget sist ble fastsatt eller endret. Deretter vil vi be deg om å sette kryss helt til høyre, dersom du mener dette var en viktig forklaring på hvorfor dere lot trygdekontoret fastsette eller endre bidraget i ditt tilfelle.

		Helt Uenig				Helt Enig	Kryss hvis viktig
		1	2	3	4	5	
Jeg hadde for liten kontakt med den andre forelderen.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi snakket for dårlig sammen.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det var vanskelig å stole på den andres opplysninger.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi ble ikke enige.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Betalingen fungerte dårlig da vi hadde privat avtale.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg forsto ikke regelverket for bidrag godt nok.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det var vanskelig å vite hvilket beløp som var fornuftig å avtale.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ønsket ikke å bruke tid på å sette meg inn i regelverket for bidrag.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg slapp å betale gebyr, da jeg hadde lav inntekt.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
For å få fastsatt et bidrag i samsvar med offentlige regler.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det var greiest at en tredjepart avgjorde denne saken.		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre grunner (skriv i boksen): ☞		☐	☐	☐	☐	☐	☐

C) Veiledning fra trygdeetaten

På trygdeetatens internettsider ligger det en bidragskalkulator som er et hjelpemiddel til å få beregnet hva en offentlig fastsetting vil gi i bidrag. Bidragskalkulatoren kalles også for bidragsveileder. Vi vil nå stille noen spørsmål om bidragskalkulatoren. ☞

Spm 7: Har du prøvd bidragskalkulatoren? ☞

Ja
 Nei → gå til spørsmål 10 ☞

Spm 8: Hvor fornøyd eller misfornøyd er du totalt sett med bidragskalkulatoren?

**Veldig
fornøyd**

**Veldig
misfornøyd**

1

2

3

4

5

Spm 9: Nedenfor følger noen påstander om bidragskalkulatoren. Vi ber deg om å krysse av for i hvor stor grad du er enig eller uenig i følgende påstander.

Sett ett kryss på hver linje. ☞

	Helt enig 1	2	3	4	Helt uenig 5
Veiledningen til bruk av bidragskalkulatoren er god.	☐	☐	☐	☐	☐
Den er enkel å bruke.	☐	☐	☐	☐	☐
Den har mange vanskelige ord.	☐	☐	☐	☐	☐
Den krever opplysninger jeg ikke har.	☐	☐	☐	☐	☐
Den kan brukes til å beregne bidraget i min sak.	☐	☐	☐	☐	☐
Den gir ikke riktig beløp.	☐	☐	☐	☐	☐

Spm 10: Hvor fornøyd eller misfornøyd er du totalt sett med den behandling og service du har fått ved trygdekontoret?

**Veldig
fornøyd**

**Veldig
misfornøyd**

1

2

3

4

5

☞

Spm 11: Hvilken type kontakt hadde du med trygdekontoret sist gang bidraget for dette barnet ble fastsatt eller endret? **Du kan sette flere kryss.**

- Ingen kontakt
- Brev
- Telefon
- E-post
- Personlig fremmøte ved trygdekontorets resepsjon
- Timeavtale med saksbehandler

☞

☞

Spm 12: Hvordan vil du beskrive denne kontakten? Du kan sette flere kryss.

- Jeg ble orientert om muligheten til å inngå privat avtale.
- Jeg fikk tilbud om hjelp til å bruke bidragskalkulatoren.
- Jeg fikk svar på mine spørsmål om regelverket.
- Jeg fikk hjelp til å fylle ut søknadsskjema
- Annet (skriv i boksen):

☞

D) Regelverket

Spm 13: Mange parter opplever at reglene for fastsetting og innkreving av barnebidrag er kompliserte. Vi vil be deg svare hva du visste eller ikke visste da bidraget for dette barnet sist ble fastsatt eller endret.

	Ja	Nei
Hver gang trygdekontoret fastsetter eller endrer et bidrag må begge parter som hovedregel betale et gebyr (for tiden 845 kroner), dersom de har en inntekt over 134 200 kroner. Visste du dette da bidraget sist ble fastsatt eller endret?	☐	☐
Selv om bidraget skal betales gjennom trygdeetaten, kan foreldrene inngå avtale om bidragets størrelse og slippe å betale gebyr. Visste du dette da bidraget sist ble fastsatt eller endret?	☐	☐
Selv om bidragsmottakeren ønsker å motta bidragsforskudd, kan foreldrene inngå avtale om bidraget og slippe å betale gebyr. Visste du dette da bidraget sist ble fastsatt eller endret?	☐	☐
Trygdekontoret endrer ikke bidraget når barnet blir eldre, uten at dere selv søker om det. Visste du dette da bidraget sist ble fastsatt eller endret?	☐	☐
Var du klar over at foreldrene står helt fritt til å avtale hvilket beløp bidraget skal være, også 0 kroner? (I noen tilfeller kan trygdekontoret etter en avtale ta opp saken av eget initiativ og gebyrfritt fastsette et bidrag etter gjeldende regler.)	☐	☐

E) Samvær med barnet og kontakten mellom foreldrene

Spm 14: Har dere en avtale som regulerer samværet barnet har med den bidragspliktige?

- Ja, vi har en skriftlig samværsavtale
 Ja, vi har en muntlig samværsavtale
 Nei, men barnet har likevel samvær
 Barnet har ikke samvær

Spm 16: Er graden av samvær i tråd med det dere har avtalt?

- Ja
 Nei, samværet er mer enn avtalt
 Nei, samværet er mindre enn avtalt
 Det er ikke avtalt samvær

Spm 15: Vanlig samvær etter Barneloven er én ettermiddag i uka, annenhver helg og delte ferier. Hvilken samværsordning er avtalt for barnet akkurat nå?

- Vanlig samvær etter barneloven
 Mer enn vanlig samvær
 Mindre enn vanlig samvær
 Det er ikke avtalt samvær

Spm 17: Har du noen gang bodd sammen med den andre forelderen?

- Ja, vi har vært gift
 Ja, vi har vært samboere, men ikke gift
 Nei

Spm 18: Nå kommer noen spørsmål om din kontakt med den andre forelderen. Vi vil be deg vurdere hvor godt du mener følgende utsagn passer med deres situasjon.

Sett ett kryss på hver linje.	☺	Helt enig 1	2	3	4	Helt uenig 5
Vi er fortsatt gode venner.		☐	☐	☐	☐	☐
Vi har lett for å samarbeide.		☐	☐	☐	☐	☐
Den andre forelderen har liten forståelse for min økonomiske situasjon.		☐	☐	☐	☐	☐
Vi er sammen for barnets skyld i fødselsdager, høytider m. m.		☐	☐	☐	☐	☐
Jeg treffer den andre forelderen bare i forbindelse med henting eller bringing til samvær.		☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har ingen kontakt med den andre forelderen.		☐	☐	☐	☐	☐

F) Bakgrunnsspørsmål

Til slutt trenger vi opplysninger om deg, den andre forelderen og bidraget for dette barnet.

Spm 19: Er du mann eller kvinne?

- Mann
 Kvinne

Spm 20: Din alder.

år

Spm 21: Den andre forelderens alder.

år

Spm 22: Har du flere barn sammen med moren/faren til dette barnet?

- Nei
 Ja

9

Spm 23: Er du bidragsmottaker eller bidragspliktig for dette barnet?

Bidragsmottaker

Bidragspliktig

Spm 23 b: Betaler den bidragspliktige bidrag for flere enn dette barnet? Det kan enten dreie seg om barn sammen med deg eller barn med en annen partner.

- Ja
 Nei
 Vet ikke

Spm 23 c: Betaler du bidrag for flere enn dette barnet? Det kan enten dreie seg om barn sammen med den andre forelderen eller barn med en annen partner.

- Ja
 Nei

9

Spm 24: Hvor mye er bidraget for dette barnet på per måned? Vi vil vite det løpende månedlige bidraget som den bidragspliktige skal betale til bidragsmottakeren for dette barnet. Betaling av bidragsgjeld holdes utenfor.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

9

Spm 25: Når startet bidragssaken for dette barnet for første gang? Hvis du ikke husker, svar så godt du kan.

Måned	År	
☐ Januar	☐ 2005	☐ 1993
☐ Februar	☐ 2004	☐ 1992
☐ Mars	☐ 2003	☐ 1991
☐ April	☐ 2002	☐ 1990
☐ Mai	☐ 2001	☐ 1989
☐ Juni	☐ 2000	☐ 1988
☐ Juli	☐ 1999	☐ 1987
☐ August	☐ 1998	
☐ September	☐ 1997	
☐ Oktober	☐ 1996	
☐ November	☐ 1995	
☐ Desember	☐ 1994	
☐ Vet ikke		☞

Spm 26: Når ble bidraget for dette barnet sist endret? **Se bort fra den årlige indeksreguleringen. Hvis det ble gjort i forbindelse med overgang til nye bidragsregler, ber vi om at du krysser av for oktober 2003.**

Måned	År	
☐ Januar	☐ 2005	☐ 1993
☐ Februar	☐ 2004	☐ 1992
☐ Mars	☐ 2003	☐ 1991
☐ April	☐ 2002	☐ 1990
☐ Mai	☐ 2001	☐ 1989
☐ Juni	☐ 2000	☐ 1988
☐ Juli	☐ 1999	☐ 1987
☐ August	☐ 1998	
☐ September	☐ 1997	
☐ Oktober	☐ 1996	
☐ November	☐ 1995	
☐ Desember	☐ 1994	
☐ Vet ikke		

Spm 27: Hva er din høyeste fullførte utdanning?

- Ingen utdanning ☞
- Folkeskole/Ungdomsskole
- Videregående skole
- Høyskole/Universitet inntil 4 år
- Høyskole/Universitet utover 4 år ☞

Spm 28: Hva er den høyeste fullførte utdanning til den andre forelderen?

- Ingen utdanning
- Folkeskole/Ungdomsskole ☞
- Videregående skole
- Høyskole/Universitet inntil 4 år
- Høyskole/Universitet utover 4 år
- Vet ikke

Spm 29: Hva var din årsinntekt i 2004? Omtrentlig beløp er tilstrekkelig.

--	--	--	--	--	--	--	--

kroner

Ⓔ

Spm 30: Hva var den andre forelderens årsinntekt i 2004? Svar så godt du kan.

- Mindre enn 135 000
- 135 000 – 249 999
- 250 000 – 349 000
- 350 000 eller mer
- Vet ikke

Ⓔ

Spm 31: Mottar du noen av de følgende trygdeytelser? Du kan sette flere kryss.

- Uførepensjon
- Tidsbegrenset uførestønad
- Attføringspenger
- Dagpenger
- Rehabiliteringspenger
- Overgangsstønad

Spm 32: Mottar den andre foreldereren noen av de følgende trygdeytelser? Du kan sette flere kryss.

- Uførepensjon
- Tidsbegrenset uførestønad
- Attføringspenger
- Dagpenger
- Rehabiliteringspenger
- Overgangsstønad
- Vet ikke

Tusen takk for at du tok deg tid til å fylle ut skjemaet!

Ⓔ

Ⓔ

Vedlegg D: Påminnelsesbrev

Trygdeetaten

Vår dato: 20. mai 2005

Saksbehandler: Ivar Areklett

Direktenummer: 22 92 72 37

SPØRREUNDERSØKELSE OM BARNEBIDRAG

Torsdag 12. mai sendte vi deg en invitasjon til å delta i en spørreundersøkelse om barnebidrag. Det er frivillig å delta i undersøkelsen, og vi håper at du allerede har besvart spørsmålene og returnert skjemaet. I så fall vil vi gjerne få benytte anledningen til å takke for innsatsen!

Dersom du ikke har svart, vil vi minne deg på at svarfristen den **25. mai** nærmer seg. Vi håper du vil ta deg tid til å fylle ut skjemaet og bidra til verdifull kunnskap knyttet til erfaringer og motiver som påvirker valget mellom privat avtale og offentlig fastsetting av barnebidraget .

Dersom du trenger et nytt skjema for å svare, kan du ta kontakt med prosjektleder Ivar Areklett på telefon 22 92 72 37.

Med hilsen

Arild Sundberg
trygdedirektør

Hilde Olsen
avdelingsdirektør

Postadresse:
Rikstrygdeverket
Utredningsavdelingen
Postboks 5200 Nydalen
0426 OSLO

Internettadr:
www.trygdeetaten.no
E-postadresse:
rtv@trygdeetaten.no

Kontoradresse:
Sannergata 2
OSLO

Telefon:
22 92 70 00

Telefaks:
22 92 70 70

Gironr:

Foretaksnr:
NO 974 760 924 MVA

Vedlegg E: Mer om trekking av utvalg

E.1 Utvalgsramme

E 1.1 Innkrevingsform

Når temaet er valget mellom privat avtale og offentlig fastsettelse skulle vi ideelt sett anse alle som står i en bidragsrelasjon som medlemmer av populasjonen, og trekke utvalget slik at alle fire grupper fra figur 1.1 var med.

Denne undersøkelsen omfatter imidlertid kun de som har offentlig innkreving. Den viktigste grunnen til dette er at det ikke finnes noe register over alle bidragsparter. Vi har et register over parter som betaler bidrag gjennom Trygdeetatens innkrevingsentral. Men de som har privat innkreving ikke finnes i et register. Denne utfordringen kunne vi ha tilnærmet oss på ulike måter. For eksempel kunne vi tatt utgangspunkt i bidragsregisteret og supplert med personer som har utvidet barnetrygd som ikke er i bidragsregisteret. Via barnet kunne en deretter i tillegg spore opp den andre forelderen. Dette ville imidlertid både være ressurskrevende og by på problemer med hensyn til representativitet.⁶⁴

Hva vet vi om dem som har privat innkreving?

Når det gjelder karakteristika ved gruppen som har privat innkreving kan det være naturlig å skille mellom to grupper. For det første har vi noen tilfeller der foreldrene har gjort avtale om at bidraget skal være 0,-. Dette gjelder spesielt de som har avtalt delt bosted for barnet, eller de som har ett barn hver og har avtalt å ikke betale hverandre bidrag. Videre kan det tenkes noen tilfeller med kun ”enveis-bidrag” der den bidragspliktige har så lav inntekt at han ikke har bidragsevne samtidig som bidragsmottakeren har så høy inntekt at hun ikke har rett på bidragsforskudd.

For det andre har vi den gruppen som har et positivt bidrag som betales privat. Offentlig innkreving gir hjelp til å holde oversikt over hva den bidragspliktige skylder og hjelp til å forstå innkreving dersom betaling uteblir.⁶⁵ Det er derfor rimelig å anta at foreldrene gjennom å velge å ha betalingen privat har tro på at de klarer å samarbeide om betalingen. For det andre gir innkreving gjennom trygdeetaten bidragsmottakeren anledning til å søke om bidragsforskudd. Bidragsforskuddet er behovsprøvd, og utbetales ikke til bidragsmottakere som har en årsinntekt på over 320 ganger fullt månedlig bidragsforskudd, for tiden 393 600 kroner. Bidragsforskudd kan være godt å ha i to tilfeller. For det første sikrer det at en del av bidraget kommer når det skal. Dersom bidragsmottakeren er avhengig av faste utbetalingsdatoer og er usikker på om den bidragspliktige vil holde fristene, vil bidragsforskudd kunne avhjelpe noe av dette. Derfor kan vi anta at det blant de med privat innkreving er flere bidragsmottakere med god økonomi. For det andre vil bidragsforskudd i noen tilfeller sikre bidragsmottakeren høyere utbetaling enn dersom hun bare har bidrag. Dette gjelder tilfeller der den bidragspliktige på grunn av lav inntekt/mye samvær har lavere bidrag enn det bidragsmottakeren får i bidragsforskudd.⁶⁶ Derfor kan vi anta at det blant de

⁶⁴ Bl.a. vil de som er gift på nytt ikke ha rett til utvidet barnetrygd, og således ikke bli fanget opp via denne metoden.

⁶⁵ Trygdeetatens innkrevingsentral kan f.eks. pålegge trekk i den bidragspliktiges lønnsinntekt eller trygdeutbetalinger.

⁶⁶ Dette gjelder også for den gruppen vi nevnte over som har avtalt 0 i bidrag fordi de har ett barn hver. Dersom den ene av partene på grunn av manglende bidragsevne/mye samvær har lavere bidrag enn det den andre vil ha krav på i bidragsforskudd, vil denne bidragsmottakeren ha en nettogevinst ved å be om bidragsforskudd (og dermed offentlig innkreving).

med privat innkreving er færre bidragspliktige som har redusert bidragsevne, altså færre bidragspliktige med lav inntekt.

Ut fra dette må det antas at de med privat innkreving i gjennomsnitt er mer ressurssterke, og at de samarbeider bedre enn gjennomsnittet. Sannsynligvis er det også noe underrepresentasjon i denne undersøkelsen av tilfeller der to barn bor hos hver sin forelder.⁶⁷

E 1.2 Andre innskrenkninger av utvalgsrammen

Når barnet fyller 18 år fortsetter bidragsplikten så lenge barnet går på videregående skole. Utrekningen av bidraget følger de samme reglene som for barn under 18 år, og partene står også her ovenfor et valg mellom privat avtale eller offentlig fastsetting. Men det nye er at det er barnet som er bidragsmottaker. Dette utgjør en vesentlig forskjell, da forhandlingssituasjonen flyttes fra forelder-forelder til forelder-barn. Vi valgte derfor kun å se på bidrag til barn under 18 år. Alle saker med foreldre som hadde en løpende bidragssak med barn over 18 år ble utelatt fra utvalgsrammen.⁶⁸ Dette fører til at bidragene til barn under 18 som har søsken over 18 år som mottar bidrag fra samme bidragspliktig ikke er med i undersøkelsen. Eldre barn er således litt underrepresentert på grunn av dette.

I bidrags saker der en av partene er bosatt i utlandet gjelder egne regler for fastsetting, og der er det heller ikke gebyr ved offentlig fastsetting. Av denne grunn fant vi det riktig å ekskludere alle saker der en av foreldrene var registrert med en ”utenlandssak”. Det er verdt å merke seg at når vi ekskluderte alle saker der en av foreldrene har en utenlandssak inkluderte dette også en del saker der begge foreldrene bor i Norge. Dette kan gi en liten skjevhet i at grupper som har mer internasjonal kontakt (f.eks. innvandrere) er noe underrepresentert.

Noen parter har fått hemmelig adresse i folkeregisteret. Dette kan f.eks. være aktuelt når personen er trusselutsatt. Vi utelot foreldrene fra saker der minst en av partene var registrert med hemmelig adresse fra utvalgsrammen.

Videre er det en del parter som er registrert uten fast bosted. Disse har ofte heller ingen postadresse og er dermed ikke mulig å nå i en postal spørreundersøkelse. Dermed mister man noen av de mest ressursvake.

E.2 Hvilket barn?

Det finnes mange ulike bidragsrelasjoner. Noen har ett barn, andre har flere. Noen har bidragsrelasjon med én annen part, andre med flere. For å få representative og sammenlignbare data ble det valgt å be respondentene som har mer enn ett barn om å svare for bidraget til ett av barna. Når det gjaldt hvilket barn sto vi ovenfor flere muligheter. Vi landet på å be respondenten svare for det barnet som er født tidligst på året.⁶⁹ I forlengelsen

⁶⁷ Som vi så i kapittelet om kjennskap til regelverket kan det være grunnlag for å tro at noen – kanskje mange – av disse ikke har kjent til at de kunne ha hatt offentlig innkreving når de har privat avtale. Dette vil redusere betydningen av den informasjonen vi kan slutte ut av hva de bevisst har valgt bort.

⁶⁸ Dette ble operasjonalisert ved at saker med foreldre som hadde et løpende bidrag til barn født i august 1987 eller tidligere ble utelatt.

⁶⁹ En annen mulighet var å trekke barnet og flette inn i informasjonsbrevet hvilket barn vi ville de skulle svare for. Dette ville ha vært både mer ressurskrevende og det ville vært vanskeligere å nå frem med at undersøkelsen var anonym.

av dette måtte vi gjøre et valg på uttrekket. Skulle vi trekke respondenter direkte blant foreldrene, eller skulle vi trekke blant barn? Forskjellen for utvalgstrekkning lar seg lettest forklare ved hjelp av følgende figur:

Figur E.1: To bidragssaker med ulikt antall barn

Sak 1:			Sak 2:		
Mor1	-	Far1	Mor2	-	Far2
	Emma			Mathias	
				Markus	
				Julie	
				Thea	
				Martin	

Dersom vi trekker tilfeldig på foreldre, vil bidraget til Emma ha 5 ganger så stor sjanse for å komme med i undersøkelsen som bidragene til barna i sak 2. Dersom vi i stedet velger å trekke med utgangspunkt i barna, vil alle bidragene ha like stor sannsynlighet for å komme med. Men da vil foreldrene i sak 2 ha 5 ganger så stor sannsynlighet for å komme med i utvalget. Spørsmålet blir snarere: er analyseenheten bidraget for det enkelte barnet eller er det den enkelte bidragspart? For vårt formål var svaret relativt enkelt. Når vi skal undersøke sider ved valget mellom privat avtale eller offentlig fastsetting er det foreldrene som i all hovedsak er analyseenhet. Vi valgte derfor å trekke på foreldrene.

Dette medfører at med hensyn på alle løpende bidrag, er bidragene til de som har mange ”bidragsøsken” underrepresentert. Men dersom vi velger å fokusere på bidragspartene, så er foreldrene likt representert.

E.3 Stratifisering av fastsettelsesform og barnets bosted

To skjevheter påkalte også vår oppmerksomhet. 13 % av bidragene i utvalgsrammen var sist fastsatt ved privat avtale.⁷⁰ Dette var den sentrale delen av undersøkelsen, derfor ønsket vi å gi andelen med privat avtale en større sannsynlighet for å komme med i utvalget. Vi valgte å ta med like mange med privat avtale som med offentlig fastsetting i utvalget. Den andre skjevheten gjaldt barnets bosted. Her var skjevheten enda større, da barnet i 92 % av bidragssakene bor hos mor. Også her ønsket vi i utgangspunktet å vekte opp slik at cirka halvparten av bidragsmottakerne i utvalget var kvinner (og omvendt), men dette viste seg å ikke gå, da gruppen av saker der barnet bor hos far og det er inngått privat avtale ikke var stor nok. Denne gruppen ble derfor i stedet vektet opp til 30 %.

Da vi trakk utvalget, fokuserte vi på bidragssakene.⁷¹ Vi stratifiserte i fire grupper og trakk tilfeldig innen hver gruppe. Andelen saker med henholdsvis privat avtale og offentlig fastsetting og barnets bosted ble fastsatt slik:

⁷⁰ Helt presist var det i 13 % av alle bidragssakene registrert at siste endring ble gjort ved privat avtale. Da de ulike bidragene i en bidragssak i all hovedsak fastsettes på samme måte (spesielt når vi holder 18-årsbidrag utenfor), vil dette med stor grad av nøyaktighet også gjelde for alle bidragene.

⁷¹ En bidragssak består av en bidragsmottaker, en bidragspliktig og de barna som bor hos bidragsmottakeren. Hvert foreldrepår kan således ha to bidragssaker dersom begge parter har barn boende hos seg. Men en part kan ha flere enn to saker, dersom han har barn med flere.

Tabell E.1: Planlagt stratifisering

	Privat avtale	Offentlig fastsettelse	Sum
Barnet bor hos far:	15 %	15 %	30 %
Barnet bor hos mor:	35 %	35 %	70 %
Sum	50 %	50 %	100 %

Partene ble bedt om å svare med tanke på bidraget til det barnet som var født tidligst på året. I og med at noen parter har mer enn én bidragssak, hadde vi derfor ikke full kontroll over hvordan vektingen slo ut.⁷² En part som ble trukket ut på grunnlag av status i én sak, kan ha blitt bedt om å svare for en annen sak som godt kan tilhøre et annet stratum. Når vi i ettertid laget en datafil for utvalgsrammen og utvalget der det fremgikk hvilken rolle partene hadde i forhold til det av deres barn som var født tidligst på året, ser vi at andelene ble noe annerledes:

Tabell E.2: Reell stratifisering

	Privat avtale	Offentlig fastsettelse	Sum
Barnet bor hos far:	12,7 %	13,3 %	26,0 %
Barnet bor hos mor:	35,2 %	38,8 %	74,0 %
Sum	47,9 %	52,1 %	100,0 %

Skjevhetene mellom utvalgsrammen og utvalget som følge av stratifiseringen har vi vektet for når resultatene presenteres.

⁷² Dette gjelder for så vidt også de som har flere barn, men bare én sak. F.eks. kan et par ha et bidrag for ett barn som er offentlig fastsatt. Så får de et nytt barn (eller et barn i en "motsatt sak" flytter fra BP til BM) og de inngår en privat avtale for bidraget til det nye barnet. Saken er registrert med privat avtale ved siste endring og foreldrene trekkes på dette grunnlaget. Men hvis det er det første barnet som er født tidligst på året, vil respondenten svare for bidraget som er offentlig fastsatt og representere en annen gruppe enn det stratum den ble trukket fra.

Vedlegg F: Hvorfor ble svarprosenten så lav?

I dette vedlegget vil vi diskutere nærmere mulige grunner til at svarprosenten ikke ble høyere enn den ble. Til slutt vil vi oppsummere hvilke lærdommer vi kan trekke.

Først, hvor mange kan en forvente at svarer?

I Gustav Haraldsens ”Spørreskjemametodikk etter kokebokmetoden” (Haraldsen 1999) beskrives et opplegg i fire trinn der det først sendes ut skjema (1), så et påminnelsesbrev (2) etter en uke, dernest en purring (3) til de som ikke har svart etter fire uker, og til slutt en ny purring (4) til de som fortsatt ikke har svart etter åtte uker. Han oppgir at man etter de to første trinnene kan forvente en svarprosent på 45 %, etter tredje trinn 60 % og etter siste purring kan en forvente 70-75 %. Disse tallene er hva Haraldsen oppgir at svarprosenten bør ha kommet opp i *på dette tidspunktet* i undersøkelsen. Han behandler ikke forventninger om endelig svarprosent dersom man ”avbryter” opplegget etter to trinn. Noen sent innkomne svar vil man kunne forvente selv om man ikke sender purrebrev.

Tidsrammen for denne undersøkelsen gjorde purring uaktuelt, men vi sendte et påminnelsesbrev til alle respondentene ca. en uke etter at skjemaene var sendt ut. En svarprosent på drøyt 30 % var vesentlig lavere enn hva vi kunne forvente med bakgrunn i anslagene til Haraldsen.

På bakgrunn av erfaringer fra undersøkelser rettet mot denne gruppen er imidlertid ikke bildet like klart. F.eks. hadde undersøkelsen ”Foreldresamarbeid etter skilsmisse” ved Allforsk på slutten av 1990-tallet en svarprosent på 58 %, mens ”Samværsfedrenes situasjon” ved NOVA i 2001-2002 oppnådde 56 %. Frode Thuens undersøkelse av psykologiske reaksjoner på skilsmisse i 1999 oppnådde ikke mer enn 33 % (alle tall fra Skevik og Hyggen 2002). Enda mer interessant er det å se på svarprosentene til de tre siste brukerundersøkelsene ved Trygdeetatens Innkrevingsentral. I 1999 og 2001 oppnådde disse undersøkelsene svarprosent på henholdsvis 23 % og 24 %. Den siste undersøkelsen ble gjort våren 2005, med svarfrist en måned før vår undersøkelse. Denne oppnådde en svarprosent på 16 %.⁷³

Utvalget til den siste brukerundersøkelsen fra TI er det eneste som er trukket etter at de nye bidragsreglene ble innført. Dette er interessant, fordi som vi så i kapittel 1 har mange bidragsparter gått over til privat innkreving de siste to årene. Det kan være slik at den andelen av bidragsparter som har offentlig innkreving er vanskeligere å få svar fra enn gruppen bidragsparter som helhet.

Disse tallene forteller at dette er en vanskelig målgruppe å nå i en postal undersøkelse og mange av årsakene til stort frafall i vår undersøkelse vil være felles med de nevnte undersøkelsene. Men likevel er det viktig å ta en grundig gjennomgang av årsakene til at frafallet ble så stort. Både for å forstå mer av hvem vi har mistet, og for å kunne gi et bedre grunnlag for å gjøre vurderinger av hvordan fremtidige undersøkelsesopplegg for bidragsparter kan legges opp. Vi vil i det følgende se nærmere på mulige forklaringer på det store frafallet.

⁷³ Undersøkelsen ble på grunn av den lave svarprosenten stoppet.

Avgang grunnet ukjent adresse eller at de uttrukkede ikke oppfyller utvalgskriteriene.

Av de 4024 skjemaene vi sendte ut kom 93 (2,3 %) i retur. Av disse var 55 merket med ”flyttet, ettersendingsperioden utløpt”, 29 med ”ukjent”/”ukjent adresse”, 1 med ”Postboksavtale utløpt” og 1 med ”ikke kasse”.

Haraldsen (1999) oppgir at avgangen pleier å være under 1 % når man bruker Det sentrale personregisteret. Avgangen grunnet returpost er derfor høyere enn vi i utgangspunktet kunne forvente. Dette må skyldes at gruppen bidragsparter flytter mer enn befolkningen for øvrig. Man kan f.eks. tenke seg at en part under samlivsbruddet først flytter til en midlertidig adresse, deretter til en mer permanent adresse før en finner seg en ny partner og flytter sammen med denne på enda en ny adresse.

Når det gjelder avgang som skyldes personer som har fått skjemaet, men som ikke (lenger) tilhører målgruppen, har vi ikke noe eksakt tall på det. Det endelige uttrekket ble gjort kort tid før utsending, slik at antallet som nylig var døde eller nylig er blitt uten fast bosted skulle minimeres. Vi fikk noen telefoner fra folk som hadde flyttet sammen igjen, og likeledes var det noen få som skrev på skjemaet at far var ukjent eller at den andre forelderen var død. Disse skulle ikke hørt med til utvalgsrammen, men er antakeligvis kommet med på grunn av mangler i registeret – snarere enn at det er gjort feil ved uttrekket.⁷⁴

Spørreskjemaets ”vanskelighetsgrad” og respondentenes kognitive ferdigheter

Å fylle ut skjemaet forutsetter normale norskkunnskaper. Flere av de som ringte inn hadde store språkproblemer, og kunne ikke svare av den grunn. Dette er frafall som gjelder for alle spørreundersøkelser, men det hender at denne effekten reduseres gjennom utvalgstrekingen. Innvandrere som kommer til Norge med usikker fødselsdato får ofte personnummer som starter med 0101. I noen undersøkelser ekskluderes disse fødselsnumrene ved uttrekket, og undersøkelsen får således mindre frafall av denne grunn. Vi valgte å inkludere disse i uttrekksgrunnlaget.

Som tidligere nevnt valgte vi å be respondentene som har mer enn ett barn om å svare for bidraget til det barnet som er født tidligst på året. Det ble derfor nødvendig med en veiledning som noen kan ha opplevd som komplisert. Dette kan ha bidratt til frafall av minst to grunner. Noen kan ha hatt problemer med å skjønne alt som sto i veiledningen, andre kan ha syntes at å delta i undersøkelsen virket for tidkrevende når de først måtte gjennom en veiledning.⁷⁵

Selv om spørreskjemaet ikke var lengre enn ”skjemaer fra undersøkelser det er naturlig å sammenligne seg med”, var det med sine ni sider ikke noe lite skjema.⁷⁶ Det ble sendt en ”pakke” med to spørreskjemaer, et brev og en svarkonvolutt til hver respondent, og respondenten ble i brevet informert om at hun bare skulle svare på det ene skjemaet. For de

⁷⁴ Som vi har vært inne på tidligere kan det tenkes at bidrag som skulle vært stoppet i stedet blir feilregistrert til 0, og at dette ikke fanges opp da det ikke får noen praktiske konsekvenser.

⁷⁵ Blant de som ringte inn var det 5 respondenter som lurte på hvilket barn de skulle fylle ut for. I tillegg var det 1 respondent som hadde fått med seg at det skulle svares for det barnet som var født tidligst på året, men som lurte på om hun likevel kunne få lov til å svare for den andre barnet. Hun oppgav at bidraget i bidragsaken hun var bedt om å svare for var grei og uproblematisk, mens den andre saken var det mye mer som var vanskelig. Det var i denne andre saken hun hadde lyst til å gi tilbakemeldinger til oss.

⁷⁶ Eksempelvis hadde både NOVA's undersøkelse om samværsfedre og Allforsks undersøkelse om foreldresamarbeid etter skilsmisse spørreskjemaer på 15 sider.

som ikke engang begynte å lese informasjonen kan undersøkelsen ha fremstått som mer tidkrevende enn den var.

Selv de fleste spørsmålene burde være greie, vil nok mange synes at spesielt spørsmålet på side to var komplisert. Her ble respondenten stilt ovenfor en rekke utsagn som hun først skulle vurdere i hvilken grad stemte med hennes situasjon da bidraget sist ble avtalt eller fastsatt og deretter sette et kryss helt til høyre dersom hun regnet med dette som en viktig forklaring på valget mellom privat avtale eller offentlig fastsetting (se ellers hele spørreskjemaet i vedlegg B og vedlegg C). På grunn av spørsmålets kompleksitet vurderte vi å forenkle det ved å kutte ut ”kryss hvis viktig”-delen. Men da dette ikke gav respondenten muligheten til å si noe om hvilke(n) forklaring(er) som var viktige⁷⁷, valgte vi å la det stå til tross for at vi anså spørsmålet for å være i overkant komplisert. I og med at dette spørsmålet kom såpass tidlig i skjemaet, kan det ha ført til at noen ble hektet av da de kom til dette spørsmålet.

Et av spørsmålene omhandlet respondentens kunnskaper til regelverket omkring fastsetting og gebyr. For respondenter som ikke kan reglene kan det oppleves som ubehagelig å måtte vise at de er uten denne kunnskapen. Selv om de svarte anonymt, kan det tenkes at noen av denne grunn ikke hadde lyst til å fylle ut skjemaet. I og med at dette spørsmålet kom et stykke ut i skjemaet og folk som har startet å fylle ut forventes i stor grad å fullføre skjemaet (Haraldsen 1999), har neppe dette hatt så stor effekt.

Erfaring fra trygdekontorene viser at relativt mange bidragsparter mangler konkrete kunnskaper om sin egen bidragssak. Når man f.eks. ikke vet hva bidraget er, kan det i likhet med manglende kunnskaper om regler som nevnt over være ubehagelig å ikke kunne svare på spørsmål man føler man burde ha kunnet svare på.⁷⁸ Faktaspørsmålene rundt egen bidragssak var de som hadde høyest missing, noe som styrker antakelsen om at mange opplever dette som vanskelige spørsmål.

Respondentenes motivasjon

Dersom respondentene opplever undersøkelsens formål som viktig, vil dette bidra til at sjansen for at de svarer øker. Vi fikk flere tilbakemeldinger både på telefon og på skjemaene om at dette var ”feil” undersøkelse. ”Dere burde heller hatt en undersøkelse om de urettferdige bidragsreglene”, var det en som skrev. Valget mellom privat avtale eller offentlig fastsettelse har nok begrenset interesse i forhold til andre sider ved det ha en bidragssak. Dette

⁷⁷ Det kan f.eks. tenkes at en respondent som har privat avtale er helt enig i at ”Å be trygdekontoret fastsette ville ha øket konfliktnivået mellom oss foreldre.”, men samtidig mener at dette ikke hadde noen avgjørende betydning for at de inngikk avtale.

⁷⁸ Det kan virke rart at en som betaler eller mottar bidrag ikke skal vite hva beløpet er. Men kompliserende faktorer kan gjøre dette mindre greit. Bidragspliktige som har bidragsgjeld betaler ned på gjelden parallelt med bidraget (det er gjeld i ca. halvparten av alle bidragssaker). Hvis man f.eks. har et bidrag på 1 100 kroner per måned og samtidig skal betale ned på gjelden med 400 kroner per måned betaler han 1 500 kroner per måned. Dette kan pågå i lang tid, og ikke alle bidragspliktige vil ha et bevisst forhold til hva som er avdrag på gjeld og hva som er bidrag. For bidragsmottakere vil det tilsvarende være slik at beløpet de mottar ikke er det samme som bidraget. I eksempelet over vil hun få 1 500 kroner per måned dersom bidragsgjelden er til barnet. I tillegg har de fleste bidragsmottakere bidragsforskudd. Dette er en ordning som sikrer dem et minstebidrag. Dersom bidragsmottakeren i eksempelet over har et biragsforskudd på 1 220 kroner per måned vil hun de månedene den bidragspliktige betaler for sent først få 1 220 kroner i begynnelsen av måneden og deretter 280 kroner når han har betalt. Når den bidragspliktiges gjeld er nedbetalt vil hun motta 1 220 kroner hver måned uavhengig av om han betaler eller ei. På toppen av dette kommer at mange betaler eller mottar bidrag for mer enn ett barn, og vi spurte bare om bidraget for det ene barnet undersøkelsen omfattet.

kan også forklare den store forskjellen i svarprosent fra de med privat avtale og de med offentlig fastsetting. Av de som har privat avtale var det 23 % som svarte, mens blant de som har offentlig fastsetting var det 38 % som svarte. De som har offentlig fastsetting betaler gebyr, noe som kan gjøre denne gruppen mer motivert for å bidra til undersøkelsen.

Det blir stadig mer vanlig å gi respondenter en påskjønnelse for å delta.⁷⁹ Noen gjør det ved å trekke gevinster blant dem som svarer. En annen variant er å legge ved en liten ”premie” ved førsteutsendelsen, for eksempel et skrapelodd. Dette vil gi en ”takknemlighetsgjeld” som vil føre til at man får mer lyst til å svare. I noen sammenhenger har man også en pisk, i form av at de som trekkes ut er pliktige å delta. Rammene for denne undersøkelsen gav ikke mulighet til verken gulrot eller pisk. Kanskje ser vi også konturene av en trend der det blir vanskeligere å få folk til å delta på undersøkelser? Bruken av telefonundersøkelser synes å øke og dette kan bidra til at folk hever terskelen for å svare på spørreundersøkelser også på papir. Det kraftige fallet i svarprosent mellom Trygdeetatens innkrevingssentralers to brukerundersøkelser i 2001 og 2005 samstemmer godt med en slik hypotese.

Vi så over at parter som har et bidrag som løper med 0 kroner hadde svært lav svarprosent. Dette frafallet kan skyldes flere forhold. For det første kan noen ha trodd at de ikke hører med til målgruppen og derfor ha latt være å delta. At vi ønsket at de med 0 kroner i bidrag skulle svare ble fremhevet i veiledningen, men ikke alle kommer så langt. For det andre kan det tenkes at de med 0 kroner i bidrag i enda større enn andre føler at undersøkelsen er lite viktig for dem, og at de derfor ikke har motivasjon til å delta.

Vi ser at det er markant forskjell i svarprosent fra bidragsmottakere og bidragspliktige. Dette er ikke uvanlig i undersøkelser i denne gruppen. Det kan også være mulig at denne effekten er forsterket av at undersøkelsen er gjennomført av trygdeetaten. Bidragsmottakerne mottar penger fra trygdeetaten, mens de bidragspliktige betaler penger gjennom etaten. Det er grunn til å tro at bidragsmottakerne i større grad enn de bidragspliktige opplever en forpliktelse til å fylle ut skjemaet. Tilsvarende kan en forvente at bidragspliktige i større grad enn bidragsmottakerne har negative følelser i forhold til en etat som sender dem regning/trekker fra konto en gang i måneden. Da har man kanskje mindre lyst til å ”være snill” og hjelpe etaten med å samle inn informasjon.

Skjemaene ble sendt ut 12. mai. Det vil si at de ble mottatt like før en langhelg med fire fridager (mandag: 2. pinsedag, tirsdag: 17. mai). Dette kan ha slått begge veier. Noen vil oppleve at de i en slik periode har bedre tid – andre vil være bortreist/ha besøk som gjør at det passer dårlig å bruke tid på å fylle ut et skjema. Hvilken effekt valget av tidspunkt for utsendelse har hatt, er vanskelig å si.

Konfliktstoff

Mange opplever bidragsrelasjonen sin som konfliktfylt. De kan ha vært gjennom et opprivende samlivsbrudd og fortsetter å krangle om bidrag og samvær. Etter de nye barnebidragsreglene er samvær og økonomi knyttet sterkere sammen. To viktige sider ved livet (penger og barn) knyttes sammen, og kanskje gir dette større grobunn for konfliktstoff som igjen kan føre til reservasjon mot å svare på et spørreskjema.

⁷⁹ I opplegget som ble skisseres i Haraldsens bok ligger en slik belønning ”innbakt” i svarprosentene som anslås.

Det fremgår av de åpne feltene på spørreskjemaet at en del bidragsparter også opplever kontakten med trygdekontoret eller Trygdeetatens innkrevingsssentral som konfliktfylt. Mange opplever reglene for fastsetting av bidrag som kompliserte og når man ikke forstår grunnlaget for et vedtak kan man tenke seg at det er lettere å føle seg overkjørt eller mistrodd.

I noen tilfeller kan det i en konfliktsituasjon oppleves som godt å få utløp for frustrasjon i et spørreskjema (men kanskje først og fremst dersom de opplever at målsetningen med undersøkelsen er relevant). Men det kan også oppleves slik at å svare på et skjema om bidraget kan rote opp i følelser man ikke ønsker å vekke til live. Opplevelse av konflikter vedrørende ulike sider ved bidragssaken kan derfor være en medvirkende årsak til at svarprosenten ble så lav.

Konklusjoner vedrørende lav svarprosent

Tidligere undersøkelser har vist at bidragsparter er en gruppe det er vanskelig å få høy svarprosent fra i spørreundersøkelser.⁸⁰ Når vi heller ikke hadde purrerunder eller påskjønnelse for å delta kan trolig disse to forholdene forklare store deler av det høye frafallet. Det er også trolig at undersøkelsens tema ikke var egnet til å engasjere partene.

Vi har også pekt på andre forhold, men det synes mindre klart i hvilken grad disse har påvirket svarprosenten.

Metodiske erfaringer

Denne undersøkelsen hadde store begrensninger knyttet til lav svarprosent og skjevt frafall. Hva kan vi lære av de erfaringer vi har gjort?

- * Det konstateres at bidragsparter er en vanskelig gruppe å få i tale gjennom postale spørreskjemaundersøkelser. Man må også forvente store skjevheter i frafallet.
- * Purring kan trolig øke svarprosenten betraktelig. Skal man gjennomføre postale spørreundersøkelser for denne gruppen, bør man ta seg den tiden som er nødvendig for å gjennomføre purrerunder.
- * Til tross for at man purrer må man forvente et relativt stort frafall og betydelige skjevheter i frafallet. Med gode modeller for å behandle skjevt frafall kan man likevel få sagt mye. Det er en forutsetning for å lage gode frafallsmodeller at man vet mye om hvem som har svart og hvem som ikke har svart. Selv om anonyme undersøkelser kan forventes en noe høyere svarprosent, vil det i mange tilfeller likevel være å foretrekke å merke skjema med fødselsnummer for å kunne gjøre en god frafallskorreksjon.⁸¹

⁸⁰ Forskjellene i svarprosenten i de undersøkelsene vi viste til kan kanskje også tyde på at svarprosenten påvirkes negativt når undersøkelsens tema oppleves konfliktfylt. I en direkte sammenligning av svarprosent fra ulike undersøkelser må en imidlertid ha i bakhodet at mange variable (praksis for purring, påskjønnelser, skjema lengde, osv.) påvirker svarprosenten. Vi har ikke full oversikt over hvordan de nevnte undersøkelsene ble utført.

⁸¹ Hvorvidt anonyme undersøkelser fører til høyere svarprosent kan avgjort diskuteres. Hvis ingen kan finne ut om man svarer eller ikke, kan det være lettere å "sluntre unna".

* Når det viser seg vanskelig å få god svarprosent med postale spørreskjema er det naturlig å vurdere om andre innsamlingsmetoder, f.eks. telefonintervju, kan være formålstjenlig.

* Det bør vurderes om også andre undersøkelsesmetoder, som f.eks. dybdeintervjuer, kan være egnet til å gi de kunnskaper man er ute etter.⁸²

* Andelen bidragsparter som står utenfor offentlig innkreving er betydelig og økende. Hvis man ønsker å få også denne gruppen i tale, må man trekke utvalg på andre måter enn ved å bruke Rikstrygdeverkets bidragsregister.

⁸² Spesielt når begrepsmangfoldet er så stort som det er på bidragsområdet vil kvalitative undersøkelsesopplegg ha fortrinn ved at eventuelle misforståelser lettere kan oppklares. Denne undersøkelsen har vist at begrepet ”privat avtale” kan forstås på andre måter enn den offisielle. Slike misforståelser vil formodentlig være enda større hvis en ønsker å stille spørsmål som inkluderer ”delt bosted” versus ”50 % samvær” eller forskjellen mellom ”bidragsevne” og ”betalingsevne”.

Vedlegg G: Valg ved koding av skjemaet

Når et sett med spørreskjemaer skal kodes til et datasett vil det alltid oppstå situasjoner hvor de som gjennomfører undersøkelsen må gjøre noen valg. I dette vedlegget vil vi summere opp de mest vanlige situasjonene vi gjorde slik valg.

Ikke alle respondenter følger instruksene gjennom hele skjemaet. Den vanligste ”feilen” er respondenten setter to kryss på steder der vi har bedt om å sette ett. Tre eksempler kan illustrere dette:

Figur G.1: Eksempel 1

Hvor fornøyd eller misfornøyd er du totalt sett med bidragskalkulatoren?

Veldig fornøyd				Veldig misfornøyd
1	2	3	4	5
☐	☐	☒	☒	☐

Figur G.2: Eksempel 2

Spm 31: Hva var den andre forelderens årsinntekt i 2004? Svar så godt du kan.

- Mindre enn 135 000
- 135 000 – 249 999
- 250 000 – 349 000
- 350 000 eller mer
- Vet ikke

Figur G.3: Eksempel 3

Er du bidragsmottaker eller bidragspliktig for dette barnet?

Bidragsmottaker	☒
Bidragspliktig	☒

I skalaspørsmålene er doble kryss kodet ved at det som er lengst fra midten er tatt med. I eksempel 1 over er således svaret kodet til verdien 4.

I spørsmålene om høyeste fullførte utdanning, ble doble kryss kodet til den høyeste utdannelsen.

Der det var mulighet for å velge enten et svar eller ”vet ikke”, og respondenten valgte begge deler, har vi sett bort fra ”vet ikke”. I eksempel 2 over er derfor svaret kodet til 130 000-249 999.

I spørsmålet om barnets alder oppdaget vi at det var en del som hadde oppgitt at barnet var over 90 år. Den åpenbare forklaringen er selvsagt at respondenten har tenkt fødselsår. Dette løses enkelt ved å regne om til alder.⁸³ Men dette minner oss på at det også kan være tilsvarende feil i spørsmålene om respondentens alder og den andre forelderens alder. Disse eventuelle feilkildene har vi ikke kunne oppdage og korrigere.

I noen spørsmål med gjensidig utelukkende svaralternativer har respondenten, som i eksempel 3, krysset av for begge. Dette gjelder i første rekke barnets kjønn og om respondenten er BM/BP. Her er svarene kodet med missing.

Når det gjelder manglende svar, er disse kodet som missing. Spørsmålet om de er bidragsmottaker eller bidragspliktig (Eksempel 3 over) fungerte i tillegg som et filter til et spørsmål om den bidragspliktige betaler bidrag for flere enn ett barn. For de som ikke svarte på dette første spørsmålet, men som har svart på ett og bare ett av de to spørsmålene som ble styrt av det første, har vi kodet til det svaret som harmoniserer med filtreringen.

⁸³ Fødselsår gir ikke grunnlag for å avgjøre alder helt nøyaktig da vi ikke vet om vedkommende har hatt eller skal ha fødselsdag i år. I og med at skjemaet skulle besvares i mai fant vi det mest riktig å bruke alderen ved begynnelsen av året.